

MAHMUT TEMİZYÜREK
AĞIT, ŞİİR,
KADIN

EREN GÖZLER

**Ağıt, Şiir, Kadın
Edebi Şeyler'den...**

gazete duvar
kitaP.

SAYI: 68 YIL: 2

**Teknoloji
kullanımının
bir felsefesi
var mı?**

Sinir krizinin eşiğindeki
kitapçılar

Nezihe Meriç öykücülüğü:
Toplumsal cinsiyet ve edebiyat

Sol Popülizm ile demokrasiyi
kurtarmak

Yokluğa şerh düşmek: Şiir ve yas

4

Teknoloji kullanımı felsefesi

8

Nezihe Meriç öykücülüğü: Toplumsal cinsiyet ve edebiyat

Onur Bütün

12

Kadınların örtülü tarihine feminist bir erkek şairin bakışı: Ağıt, Şiir, Kadın

Mehmet Kazım

19

Yokluğun yorumu

Kenan Ercan

22

Sinir krizinin eşliğindeki kitapçılar

Erol Malçok

26

Şair ile Kurtarıcı: Nilgün Marmara ile Arthur Schopenhauer

Roman Karavadi

28

Sol Popülizm ile demokrasiyi kurtarmak

Kerem Yılmaz

31

Yokluğa şerh düşmek: Şiir ve yas

Batuhan Saç

36

Yaşar Miraç'ın direnen şiirleri

Levent Turhan Gümüş

Sayı: 68 | Temmuz 2019

Yayın Sahibi

AND Gazetecilik ve Yayıncılık,

San. ve Tic. A.Ş. adına

Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Katkıda Bulunanlar

Ali Bulunmaz, Erol Malçok, Kenan Ercan, Mehmet Kazım, Onur Bütün, Kerem Yılmaz, Batuhan Saç, Levent Turhan Gümüş, Roman Karavadi

Yönetim Yeri:

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.

Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234

Sarıyer/İstanbul

Santral (212) 3463601, Faks (212)

3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Dünya Yeniden Şekillenirken 2 Nota Bene Yayınları tarafından yayımlandı. Yaşanan büyük geçiş dönemini mercek altına alıp izlemeye çalışan dizinin ikincisi olan kitap, dünyada olup bitenlerin tematik bir eksen çerçevesinde incelenmesini ve bunun politik mücadeleler üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedefliyor. Candaş Ayan inceledi.

Behçet Kemal Yeşilbursa'nın kaleminden 'Bağdat Paktı 1950-1959', VakıfBank Kültür Yayınları etiketiyle yayımlandı. Yeşilbursa bu çalışmada 1950'li yılların Ortadoğu coğrafyasına odaklanarak Bağdat Paktı'nın ve Ortadoğu'daki İngiliz ve Amerikan savunma politikalarının oluşum ve gelişim seyrini araştırıyor. Taha Ayça Aydemir dönemin tartışmalarını ve bugüne etkisini kaleme aldı.

Ali Özuyar'ın Hariciye Koridorlarında Sinema kitabı raflardaki yerini aldı. Kitap, Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel alandaki eğilimleri ve atılımları çerçevesinde şekillenen ilişkileri, belgeler ve görseller ile sunuyor. Soner Sert yazdı.

Dünya Yeniden Şekillenirken 2 Nota Bene Yayınları tarafından yayımlandı. Yaşanan büyük geçiş dönemini mercek altına alıp izlemeye çalışan dizinin ikincisi olan kitap, dünyada olup bitenlerin tematik bir eksen çerçevesinde incelenmesini ve bunun politik mücadeleler üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedefliyor. Candaş Ayan inceledi.

Gazeteci Canan Coşkun, fotoğraf çekmek için çalışmaya başladığı Cumhuriyet gazetesinde tesadüfen adliyeye gönderilerek mesleğin en zorlu alanlarından birinde kalem oynatmaya başladı. Coşkun'un İletişim Yayınları'ndan çıkan "Burası Mahkeme/ Yeni Türkiye'de Yargı Rejimi" adlı kitabı önemli siyasi ceza davalarının seyrini anlatıyor. Filiz Gazi, Canan Coşkun'la konuştu.

Romanın karanlığı, sadece gelişen olayların ya da biçimsel tercihlerin yarattığı gerilimin eseri değil. Tam da görmezden gelinen bir sorunu görünür kıldığı için de karanlık bir anlatı Cennetteki Yeryüzü. Cennete bir adım kalmışken kendileriyle yüzleşmek zorunda kalan roman karakterleriyle değil yüzüne bakmaktan kaçındığı bir ayna tutulan okurla hesaplaşan bir yazar olan Garnier, yaşlılık, güvenlik, geleceksizleşme, öteki korkusu, özgürlük, mülkiyet gibi kavramları yeniden tartışmaya açıyor. Doğuş Sarpkaya imzasıyla...

Samuel Beckett'in üçlemesinin sonuncusu 'Adlandırılmayan' Kırmızı Kedi Yayınevi tarafından yayımlandı. Adlandırılmayan, belirli karakterleri, bir düzen dahilinde olayların gelişim çizgisi içine yerleştiren; roman bireyinin belli bir mantıkla değişimini sunan; dramatik bir durumun yükselişini-çöküşünü betimleyen geleneksel romanla kökten ters düşen bir roman... Ahmet İlhan inceledi.

Marifet iltifata tabidir.

İyi okumalar

Anıl Mert Özsoy

Teknoloji kullanımı felsefesi

Cal Newport'un ekran bağımlılığı ve teknoloji yorgunluğu sarmalından kurtulmak için bir yol haritası niteliğinde yazdığı *Dijital Minimalizm*, Metropolis Yayınevi etiketiyle yayımlandı. Newport kitapta, "dijital minimalizm" olarak adlandırdığı özgün bir teknoloji kullanımı felsefesi önerirken hangi aracı, ne zaman ve ne amaçla kullanacağımıza karar verip geri kalan araçlara sırt çevirmemiz gerektiğini belirtiyor.

Ali Bulunmaz

Ekim 2018'de, Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta, dikkat dağınıklığından mustarip akıllı telefon bağımlısı "mobil zombiler" için özel olarak hazırlanan yolun açılışı yapıldı. Bu kişilerin telefon ekranlarına bakarak yürürken kendilerini ve özellikle başkalarını tehlikeye atmaması için kullanıma sunulan bu yolun benzerleri Çin'in Çongçing ve Belçika'nın Anvers kentlerinde de var. Dünyanın çeşitli şehirlerinde "mobil zombiler", teknolojik memeliler ya da Dominic Petmann'ın "ölümüne tıklayanlar" dediği bu kitle için sanal uyarı levhalarının yer aldığı "yürüyüş" yolları mevcut.

Hayatımızın her ânında bir şeyler paylaşmak, paylaşılanları takip etmek ve Byung-Chul Han'ın ifadesiyle "şeffaflaşmak" için ağlarda gezintiye çıkanların artık böyle özel yollara ihtiyacı var. Bahsi geçen bu gezinti, kimi zaman bir cemiyet gereksinimini karşılama ya da yeni bir benlik inşa etme, bazen vakit öldürme ve merak giderme amacıyla gerçekleştiriliyor. 7/24 uyanık veya yarı uykulu şekilde başardığımız bu iş, 'verimliliğin' bir parçası hâline geldiği gibi gündemden geri kalmayı da sağlıyor. Beri yandan, ekran bağımlılığı ve teknoloji yorgunluğu, bu hayat tarzının "ufak" sorunlarından birine dönüşmüş durumda. Fakat buna kafa yormaya zaman yok, keza dikkatler dağınık ve yapacak çok iş var.

Cal Newport'un "dijital sarmal" dediği bu döngüye girdiğimizde, herhangi bir konseri akıllı telefonumuza davranmadan izleyemiyoruz, bir gezide doğaya ve mekânlara çıplak gözle bakmayı unutuyoruz, karşımızdaki insanlarla yüzeysel sohbetler dışında diyalog kuramıyoruz. Sonunda dijital cihazlarımıza el sürmeden duramıyoruz.

Yaşamak yerine, "tık" ve "beğeni" almak için hayatı çevrimiçi dolaşıma soktuğumuzu söyleyen ve "tekno-bağımlılık" kavramını ortaya atan Kevin Tucker'a benzer şekilde, gerçek hayatı pek tanıma fırsatı bulamayanların dijital sarmaldan çıkarılmasına kafa yoran Newport, kaleme aldığı Dijital Minimalizm'de teknolojiyi reddetmeden hangi cihazın ne zaman, nerede ve ne amaçla kullanılabileceğine dair bir yol haritası oluşturmaya yoğunlaşıyor.

'TEKNOLOJİK DOZ AŞIMI'

Bugün bizleri dijital sarmala iten veya tekno-bağımlı yapan şeylerin başında, sosyal ağ mecralarının bilgi ya da bilgi-olmayan bombardımanı geliyor. Zamanı sıfırlayan bu mesele alışkanlıklarımızı, zevk aldığımız şeyleri ve sağlıklı ilişkileri elimizden alıp iletişim sanrısı yaratabiliyor: Artık tek ekranla yetinilmeyen çevrimiçi yaşam, hayatın kendisini ötelemeye neden olabiliyor. Yazarın deyişiyle bu akış, 'zamanı ufak parçalara bölerek anlam ve amaç dolu bir hayat için gerekli

“

Cal Newport'un "dijital sarmal" dediği bu döngüye girdiğimizde, herhangi bir konseri akıllı telefonumuza davranmadan izleyemiyoruz, bir gezide doğaya ve mekânlara çıplak gözle bakmayı unutuyoruz, karşımızdaki insanlarla yüzeysel sohbetler dışında diyalog kuramıyoruz. Sonunda dijital cihazlarımıza el sürmeden duramıyoruz.

Yararlılığı göz ardı edip özerkliğimizden vazgeçince çevrimiçi yaşamı olanaklı kılan yatırımlara itiliyoruz. Newport, buna 'cihaz ve uygulamaların egemenliği' diyor. Söz konusu "kültürün" taşıyıcı elemanı ise bağımlılık. Yani sürekli ekrana bakmamızı sağlayan, devamlı geliştirilip güncellenen uygulamaları ve web sitelerini takip etme zorunluluğu hissetmemiz.

odaklanmaya imkân vermiyor.' Newport, günün her dakikasını ele geçiren 'teknolojik doz aşımının' üstesinden gelebilmek için ölçülü ve gerektiği kadar kullanımı esas alan fikirler ortaya atıyor: Az ve öz; basit kullanım demek bu. Zor ama imkânsız değil.

Newport, sürdürülebilir olmadığını söylediği internete ve teknolojiye bağımlı yaşamın dışına taşabilmek için ipleri elimize almamız; eskiyle yeniye, yani etkin olarak yaşadığımız günlerle bugünün teknolojisini bir araya getirmek gerektiğini söylüyor.

Peki ama nasıl?

Öncelikle bir gerçeğin ayırıcısına varmalıyız: Newport'a göre gömüldüğümüz dijital dünyayı peşinen kabul etmedik, onun içine yuvarlanıp düştük. 2000'lerin ortasından bu yana, hemen her gün yüzleştiğimiz teknolojik yeniliklerin gözlerimizi kamaştırdığı ve ne kadar vakit ayıracağımızı düşünmeksizin onların bir parçası olmaya çalıştığımız tartışmasız. Başka bir deyişle akıllı telefonlara indirilen her uygulama, açılan her mecra ve onların yan özellikleri viralleşip kolayca hayatımızın birer parçası hâline gelirken anlık mutluluklar, sağlıksız kullanıma evriliyor. Yararlılığı göz ardı edip özerkliğimizden vazgeçince çevrimiçi yaşamı olanaklı kılan yatırımlara itiliyoruz. Newport, buna 'cihaz ve uygulamaların egemenliği' diyor. Söz konusu "kültürün" taşıyıcı elemanı ise bağımlılık. Yani sürekli ekrana bakmamızı sağlayan, devamlı geliştirilip güncellenen uygulamaları ve web sitelerini takip etme zorunluluğu hissetmemiz.

Uykumuzu sekteye uğratan ve hayatımızın yakın geçmişteki olağan akışına kanca atarken hızla görüş iletilip geribildirim almayı sağlayan teknolojik yenilikler, sosyal-dijital varlığa dönüştürdüğü insana, hem başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü (öncelikle kendisini ne kadar beğenip beğenmediğini) öğrenmesinin hem de başkaları hakkında "fikir" yürütmesinin yolunu açıyor. Tabii bu yarış iki yönlü: Onaylanmak veya onaylanmamak. Kişi, bildirim olsa da almasa da huzursuzluğunu gideremiyor ve neler olup bittiğini kaçırmamak için veya kendisine dair bir bildirim gelirse diye umutla beklerken cihazlarından gözünü ayıramıyor. Sonuçta Newport'un dediği gibi kişi 'dijital hayatının kontrolünü yitiriyor.' Teknoloji kullanımını felsefesi işte bu noktada devreye giriyor.

ÖZERKLİĞİN DİKKAT ENDÜSTRİSİNE DEVREDİLİŞİ

Tam bu anda Newport'un dijital minimalizm tanımına kulak vermek gerek: "Çevrimiçi vaktinizi, değer verdiğiniz şeylere faydası dokunan, titizlikle belirleyip yönlendirdiğiniz az sayıdaki faaliyete odaklanarak geçirmenizi ve geri kalan her şeye

gönül rahatlığıyla sırt çevirmenizi öngören bir teknoloji kullanımını felsefesi.”

Peki, bu ne demek? Örneğin dijital bilgi tüketimi yerine bilgiye ulaşmayı hedeflemek ya da hayatı doğrudan deneyimlemek... Bu fikri desteklemek için ‘Çok, az olabilir; az da çok...’ diyen Thoreau’nun iktisat kuramını hatırlatan Newport, aceleciliğin ve her şeye her an ulaşılabilirliğin (ya da böyle bir sanrının) hayatımızı bir kısır döngüye soktuğunu söyleyip son yıllarda başımıza geleni açıklıyor: “Söz konusu teknoloji olduğunda ‘ne kadar çok, o kadar iyi’ yaklaşımını benimsemeyi savunan bir tekno-aşırıcılık, geçen on-yirmi yıl içinde yükselişteydi. Daha fazla bağlantı, bilgi ve seçenekten yana olan bu yaklaşım, liberal hümanizmin bireylere daha çok özgürlük tanıma idealini de kurnazca bünyesine kattı. Böylece popüler sosyal medya platformlarını kullanmamayı veya internetteki en son muhabbetleri takip etmemeyi bağnazlık olarak göstermeyi başardı (...) Özerkliğimizi dikkat endüstrisine devretmek, özgürlüğün tam aksidir. Silikon Vadisi’ndeki risk sermayedarlarının elinden çıkan herhangi bir yeni servise düşünmeden kaydolunca yaptığınız şey tam olarak budur; üstelik özerkliğinizden bu şekilde vazgeçmek muhtemelen bireyselliğinizi baltalar.”

ÇARE SAĞDUYU

Newport, özerkliği ve özgürlüğü yeniden kazanmaya giden yolda, gereksiz uygulamaları cihazlardan kaldırma, dijital perhiz, gönüllü yalnızlık ve ‘beğen’ tuşuna basma alışkanlığına ket vurma gibi pek çok öneri getiriyor. ‘Bilgi’ bombardımanı, uygulamaların çekiciliği, bildirim alma ve görüş belirtme alışkanlığının yanı sıra gözetlemeden mahrum kalmama isteği yüzünden kişinin kendi düşüncelerine yoğunlaşmadığını söyleyen Newport, kitapta hem bunlara hem de dijital minimalizmi uygulayanlara dair bir dolu hikâye anlatıyor.

Kitaptaki örnekler, boş zamanın ve organik iletişimin değeri ile dikkati toplamanın önemini ortaya koyarken işin özünün seçici davranıp hayat kalitesini artırmak olduğunu gösteriyor. Newport, dijital minimalizmin teknoloji karşıtlığı değil, teknolojiyle kurulan ilişkinin aşırılığına bir direniş olduğunu belirtirken günümüzde kaybolmaya yüz tutan ‘sağduyuya’ atıf yapıyor. Tekno-bağımlılığın tedavisi için açılan kliniklerde (ve henüz teşhis konmadan sokaklarda) tükenmişlik sendromundan mustarip kişilerin bulunduğunu düşününce Newport’un bahsettiği sağduyunun ve teknoloji kullanımını felsefesinin önemi çok daha iyi anlaşılıyor.

Dijital Minimalizm, Cal Newport,
Çeviren: Cansen Mavituna, 238 syf.,
Metropolis Yayıncılık, 2019.

Nezihe Meriç öykücülüğü: Toplumsal cinsiyet ve edebiyat

Nezihe Meriç kadınların üretim alanlarındaki tüm veçhelerini içeren konular işleyerek edebiyatta kurucu bir rol oynamıştır. Fethi Naci'yle dostluğu ölene dek süren Meriç, Türkiye edebiyatında eleştirinin önemli örnekleri arasındadır.

Onur Bütün

Nezihe Meriç'in Sait Faik Öykü Ödülü'nü alan kitabıdır. 1988 yılında kitabının girişine "Öykülerden Önce" başlığında mini bir giriş yazısı da yazar Meriç. Fethi Naci'nin bakışını da yanıma alarak bir kez daha Meriç'in öykülerini okudum. Eleştirinin en temel kuralı, ileri sürülen tezi iyi anlamaktır.

Fethi Naci, 23 Mayıs 1991'de yazdığı yazısında şöyle seslenir; "EY NEZİHE MERİÇ! 'GEL KURTUL O DAR MUTFAĞIN HENDESESİNDEN!'"

Nezihe Meriç'in edebi üretimi üzerine düşünen Fethi Naci, Bir Kara Derin Kuyu (1989) adlı öykü kitabında yazarın 1980 sonrası için söylediklerinin, makale yazar gibi ifade edildiğini, edebi açıdan 'kuruluk' taşıdığını anlatır. Fethi Naci, Meriç'in kitabındaki öykülerden uzun alıntılar yapar ve şunları söyleyerek devam eder;

"... Ve ben inanıyorum Sait Faik'in 'yazmasaydı deli olacağına' -tıpkı Nezihe Meriç'in 'yazmadan yaşayamamasının yürek üzücü ezikliğine' inandığım gibi... Ama 'yürek üzücü eziklik' le ne yapılabilir-sızlanmalardan, yakınmalardan başka? Sızlanmaları, yakınmaları gerçek bir karşı çıkışa dönüştürmenin ilk koşulu, mutfak'tan çıkmaktır!"

Fethi Naci Bir Kara Derin Kuyu adlı öykü kitabındaki on beş öykünün onunda mutfaktan söz edildiğini (Nezihe Meriç'in söyleyişiyle mutbak) vurgular ve mutfak kelimesinin geçmediği yerlerde de mutfakta yapılan işler anlatılıyordu, der. Nezihe Meriç kadar mutfaktan, ev işlerinden söz eden bir hikâyecinin olmadığını da altını çizer. Naci aslında Yahya Kemal'in dizesine gönderme yapmaktadır; "Gel kurtul o dar varlığın hendesesinden."

Fethi Naci yazısını "Güzbeyi" adlı öyküyü antolojilerde yer alacak kadar kuvvetli bir öykü olarak tanımlıyor ve bitiriyor. Onun bitirdiği yerden devam edeyim. Bir Kara Derin Kuyu, Nezihe Meriç'in Sait Faik Öykü Ödülü'nü alan kitabıdır. 1988 yılında kitabının girişine "Öykülerden Önce" başlığında mini bir giriş yazısı da yazar Meriç. Fethi Naci'nin bakışını da yanıma alarak bir kez daha Meriç'in öykülerini okudum. Eleştirinin en temel kuralı, ileri sürülen tezi iyi anlamaktır.

İKİNCİ OKUMANIN GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE

Meriç daha önce, Bozbulanık (1953), Topal Koşma (1956), Menekşeli Bilinç (1965) ve Dumanaltı (1979) adlı öykü kitaplarını yayınlamış ve Bir Kara Derin Kuyu'ya gelene kadar tam olarak on yıl boyunca, kendi deyimiyle sessiz kalmıştır. Meriç'in Bir Kara Derin Kuyu adlı öykü kitabı da dâhil olmak üzere hangi temalara ve ayrıntılara odaklandığını açığa çıkarmak istiyorum. Fethi Naci, Meriç'in kadın kahramanlarına 'mutbaktan' dışarı çıkmalarını salık verirken, neden bir yeniden üretim alanına aklını taktığını da unutmadan tabii... Kadının yeri orasıdır, kadının yeri burasıdır, diye verilen nasihatleri düşünmeden edemiyor insan. Üstelik kadını öz-

“

Bir Kara Derin Kuyu adlı ikinci öyküsündeysen Meriç, Karadenizli genç delikanlı Mustafa'nın on altı yaşında evlendirilişini, kuma ve görücü usulü evlilik sorunlarını, feodal ve geleneksel yapıyı anlatan bir hikâyeye karşımıza çıkar. Başka öykülerinde de gördüğümüz; İstanbul'u kentleşme ve göç olgularıyla işleyen yazar, kadının yaşadığı temel bir sorunu, eşitsizliği işler bu öyküde de. Ev içi emeği ya da mutbak tasvirleri bulunmaz.

gürleşmeye davet eden bir çağrı da var Naci'nin vurgusunda. Kitabın yayınlandığı dönemse, feminist kadınların sokağa ve özgürleşmeye çağrı yaptıkları bir döneme denk geliyor. Sadece bu bağlamdan bakarsak Naci'nin eleştirel müdahalesi doğrudur ancak haksızdır da başka bir yanıyla...

Meriç'in öyküleri, kent ve kasaba yaşamını anlatır ağırlıkla. Kadınlar, genç kızlar, oğlanlar, yaşlı teyzeler, sokaklar, yokuşlar, evlilik, boşanma, cinsellik ve erotizm, ekonomik sıkıntılar, kentleşme, özellikle sabahlar, gün batımları, geceler en fazla değindiği ayrıntılar, konular arasındadır. Bir Kara Derin Kuyu adlı öykü kitabındaysa nelere odaklanmış biraz daha açayım.

Kitabın ilk öyküsü Zor Yokuşu, yazarın en bilinen öyküleri arasındadır. Kocasından ayrılan bir kadının, kızını da yanına alarak, arkadaşlarının boş duran yazlık evine taşınmasıyla başlayan hikâye, ev işleri, temizlik, temel yiyeceklerin temini ve asgari yaşam ihtiyaçları için kadının yaşadığı yoksulluğu betimleyen pasajlarla devam eder. Kadının çevirmen olduğunu anladığımız minik bir pasaj bulunur, kadın daha çok ayrılık sonrası hüznün, sorgulama ve ayakta kalma mücadelesiyle tanımlanabilir. Mutbaktan hiç söz edilmez. Ancak yeme içme meselelerinin tartışıldığı yerlerde de temel olarak yoksulluk anlatılır. Mutbak; metaforik olarak kadının ev içi emeğinin ve yoksulluğun temsilidir ve bu öyküde hiç söz edilmez.

Bir Kara Derin Kuyu adlı ikinci öyküsündeysen Meriç, Karadenizli genç delikanlı Mustafa'nın on altı yaşında evlendirilişini, kuma ve görücü usulü evlilik sorunlarını, feodal ve geleneksel yapıyı anlatan bir hikâyeye karşımıza çıkar. Başka öykülerinde de gördüğümüz; İstanbul'u kentleşme ve göç olgularıyla işleyen yazar, kadının yaşadığı temel bir sorunu, eşitsizliği işler bu öyküde de. Ev içi emeği ya da mutbak tasvirleri bulunmaz.

'KADININ EV DIŞINDAKİ YAŞAMINI KURMASI'

Suskun Ezgisi isimli üçüncü öykü, ellili yaşlarına varmak üzere olan, iki erkek çocuk annesi, evliliğin ağır rutiniyle kendi içinde kapışan bir kadını anlatır. Kendine olumlu anlamda müdahale etmeye çalışan bu kadın plan yaparken bir yerde, "Haydi mutbağa. Kendi için aldığı, küçük kırmızı demlikte, çabucak bir kişilik çay demleyecek. Başına vurdu tiryakiliği. Kalabalıkla içilen çay, çaya benzemiyor. Bu akşam ayrıca (çayı çok koyu içiyor, doğru değil bu) dolu dolu bir konyak! Bu siniri yatıştırmak gerek" diyerek devam eder ve "Yürümeli artık." komutuyla kadının ev dışındaki yaşamını nasıl kurduğunu da öğreniriz. Kadın kahramanın yaşamı yeniden üretim alanının mekânı olan evin dışında da tasvir edildiği gibi, uzun uzadıya işlenir. Bu yöntem kitaptaki diğer öykülerde de devam eder.

'EDEBİYAT VE TOPLUMSAL CİNSİYET TARTIŞMASI'

Fethi Naci'nin haksız bulduğum eleştirisi için Bir Kara Derin Kuyu'da farklı roller taşıyan kadınlara çok dikkatli bakmak gerekiyor. Naci'nin yaşadığı dönemi de düşünerek şunu söylemek mümkündür; Kadınların kapatıldığı ev içi ekonomisi ve yeniden üretim alanı terk edilmelidir. Kadınlar çalışma yaşamına katılmalıdır. 1950'li yılların ve ardından gelen kadın yazarların edebi üretimlerinde bu şiarı sık sık rastlıyoruz. Füzruzan'ın öyküleri de bu bağlamda edebiyat ve toplumsal cinsiyet tartışmasının uç verdiği ilk örnekler arasındadır. Nezihe Meriç'in kurucu rolü, kadınların ve genç kızların üretim ve yeniden üretim alanlarındaki tüm veçhelerini içeren konuları işleyerek, kendisinden sonraki edebiyatçılara açtığı kulvarla önemli hale gelmiştir. Fethi Naci'nin bu bağlamdaki eleştirisi iyi niyetli olsa da eklektiktir ve haksızdır.

Önümüzdeki Aralık ayında (2019) Nilüfer Belediyesi Kütüphaneleri son derece kapsamlı bir hazırlıkla ilk kez Nezihe Meriç Sempozyumu düzenleyecek. Meriç'in Türkiye öykücülüğündeki rolü, farklı bağlamlar ve sorunsallarla uzun uzadıya bu sempozyumda tartışılacak.

Nezihe Meriç'in edebi yaklaşımı, Türkiye edebiyatında eleştirinin de önemli örnekleri arasındadır. Fethi Naci'yle dostluğu ölene dek sürmüş, birbirlerinin metinlerini okuyarak, nitelikli polemiklere devam edebilmişlerdir.

Bir Kara Derin Kuyu, Nezihe Meriç, 134 syf., Can Yayınları, 1989.

Kadınların örtülü tarihine feminist bir erkek şairin bakışı: Ağıt, Şiir, Kadın

Mahmut Temizyürek'in eril zihniyete meydan okuyan kitabı Ağıt Şiir Kadın Edebi Şeyler Yayınevi tarafından yayımlandı. Temizyürek kitapta ağıdın şiir ile bağını, şiire nasıl kaynak olduğunu, destandan hikâyeye, ninniden masala, sözel ve yazınsal edimleri beslemesinin örneklerini sergileyerek her kültürde benzeri yaşanan evrensel töresini irdeliyor.

Mehmet Kazım

Yitirilen şey; ağdın şiirin rahmi olduğuna dair bir işaret sanki. Ağdın dilinin kadına ait olduğunu düşünüyor Temizyürek. Bunu çok sayıda örnekle gerekçelendiriyor. Sınıfsallık daha ilk çağlarda kadın ve erkekle başlamıştır denilebilir; dildeki sınıfsal durumun kaynağı da. Mağaranın dışına çıkan avcı ve toplayıcı erkek, mağarayı koruyan, muhafaza eden kadın. Geride kalanın, kimi zaman geriye dönmeyenin kaybından duyduğu acıdan ortaya çıkan ağıt. Elbette ki olasılık dahilinde.

Şiirin kaynağı nerededir? Bu soruya farklı karşılıklar bulunabilir elbette. Ancak öncelikle şunu belirtmek gerek: Şiirin varlığı dille mümkündür. Dili oluşturan en başat etmense bir arada yaşama olgusudur. İnsanlar işaretleri kullanıp, yorumlayarak dile doğru evrilmişlerdir. Çağdaş fizyolog İvan Petroviç Pavlov sözü “*işaretleri haber veren işaret*” olarak nitelendirir. Yazının tarihinden önce sözlü tarih vardı kuşkusuz. Şiirin başlangıcı sözlü tarih içinde gizemini koruyor bir anlamda. Bu başlangıca dair tezler, tahminler, yorumlar söylenegelmiştir hep.

Yapılan kimi araştırmalara dayanarak, şiirin ilk insanların büyü törenlerinden doğduğu savlanır. Şiirin aslında büyü-nün sözü olarak doğduğunu düşünenler olmuştur. Bunu bir olasılık olarak reddedemeyiz. Ancak başka olasılıkları da dikkate almak durumundayız. İşte Mahmut Temizyürek böyle bir olasılığı işaret ediyor. Şiirin ağıttan doğduğunu, ağdın da kadının sözü olduğunu göstermek istiyor. Ağdın ontolojik bir gücü olduğunu dikkate aldığımızda, kitabın yola çıkışının da önemi artıyor. Ağıt, büyüden farklı olarak, halkın kendi söylemidir. Sınıfsallığın dışındadır, herkes söyleyebilir. Oysa büyü toplumun ayrıcalıklı kişileri tarafından (büyücü, rahip) seslendirilmiştir. Acının söze bürünmesidir ağıt. Kadın geride, acıyı, ölüm duygusunu ve kaybı yaşayan olduğuna göre, ağdın da kadından gelmesi akla yakın görünüyor. Sanat acıdan doğar mottosunu da unutmayalım.

Kitap, ağdı tanımlayan, tarihini kuşatan ve örnekleyen uzunca bir bölümle başlıyor. Giambattista Vico'nun Yeni Bilim'inden yola çıkarak şöyle diyor: “*Halkların dillerindeki benzerliğin en görünür biçimi ağıtların benzerliğidir.*” Ağıt bir kaybın ardından dile getirilen, geride kalanın sözüdür. Ölümle kaybedilen, geri alınamaz. Yitirilen, geri gelmeyecektir. John Berger'in sözünü anımsıyorum burada: “*Şiir yitirilen bir şeyi bize veremez, ancak yitirilen şeyle aramızda oluşan ayrılığa kesinlikle karşı çıkar. Bunu da hayatımızdan koparılan şeyleri sürekli olarak bir araya getirmekle yapar.*” Yitirilen şey; ağdın şiirin rahmi olduğuna dair bir işaret sanki. Ağdın dilinin kadına ait olduğunu düşünüyor Temizyürek. Bunu çok sayıda örnekle gerekçelendiriyor. Sınıfsallık daha ilk çağlarda kadın ve erkekle başlamıştır denilebilir; dildeki sınıfsal durumun kaynağı da. Mağaranın dışına çıkan avcı ve toplayıcı erkek, mağarayı koruyan, muhafaza eden kadın. Geride kalanın, kimi zaman geriye dönmeyenin kaybından duyduğu acıdan ortaya çıkan ağıt. Elbette ki olasılık dahilinde.

Kitapta önemli bir kaynak kabul edilen Yaşar Kemal'in Ağıtlar'ında da, ağdın daha ziyade kadınlar tarafından söylendiği zikredilir. Yaşar Kemal şunu da söyler: “*Bölgede o kadar çok ağıt vardı ki, her kadın o kadar çok ağıt biliyordu ki, ben de*

kadınlardan ağıt derlemenin yolunu öylesine ustalıkla bulmuştum ki..” Temizyürek’in Teleskoplu Destancı adlı kitabında, Yaşar Kemal’in bu konudaki önemi, yetkin biçimde anlatılmıştır. Homeros’un, Hektor’un karısı Andromakhe’nin birazdan öldürülecek oğlu için söylediği ağıdı dile getirişine; Ermenice söylenen anonim ağıt Naze’nin Ninnisi’ne; Euripides’ten Manas Destanı’na; Kozanoğlu ağıdından Cemalim türküsüne, ağıtların dünyanın her kültüründe varlığına dair, karşılaştırarak ve kadınların sözü olduğunu belirterek, geniş bir kaynakçayı, öyküleriyle birlikte sunar bize yazar. Bu buluş-turmalar da gösteriyor ki, diller arasındaki en köklü ortaklık ağıtlardır. Dünya halklarının dillerinde ortaklaşa bir duyguyla beliren ağıtların, büyük çoğunlukla kadınlar tarafından söylendiği de bilinmektedir. Halk aşıklarının söylediği üç ana temaya değiniyor yazar: Ayrılık, yoksulluk ve ölüm. Ölüm tela-fisi olmayan bir kayıptır ve acısı yakıcıdır. Kadının çığıdır ağıt. Yasın sessizliğini yırtıp parçalar. (Kadın geride kalandır, çünkü cinsiyet üzerinden kendisine bu rol biçilmiştir. Kadın ve erkek arasında oluşan sınıfsal gerilim biraz da içeride ve dışarıda konumlanmanın tarihinden beslenir.)

Kadının temsil ettiği başka şeyler de öğretilene karşı durmak konusunda önemlidir. En çarpıcılarından biri de Kemik Balta ve Çuval karşılaştırması. Elizabeth Fischer’in, Ursula K. Le Guin tarafından çok benimsenen “Çuval Kuramı.” Bu kuramda, insanın kullandığı ilk aletin ölümcül kemik balta değil, toplananları taşımaya, bir arada tutmaya yarayan bir tür çuval olduğu iddia edilir. Le Guin bir adım daha ileri giderek, Kubrick’in 2001: Space To Odyssey filminin ünlü sahnesiyle, ‘Çuval Kuramı’ni karşılaştırıyor. Maymun Adamın ilk cinayetini işlediği kemik baltayı (Fallus) havaya atarak, kozmosu dölediği ve erkek bir ceninin ortaya çıktığı sahneyi eril bir söylem olarak niteliyor ve karşısına çuvalı (rahim) yerleştiriyor. Dahası “cinsiyetler arasındaki işbölümü” deyişindeki kadınları sınırlayan imaya da tepkilidir Le Guin. Bu ima’nın reddedilmemesinin genetik bir sınıfsallığa yol açtığını ve tarih içinde bu kaderdir diyerek, kadının yolunun kapatıldığını işaret eder.

‘TEMİZYÜREK, KADINA YAPILAN HAKSIZLIKLARI BETİMLİYOR’

Kitabın başından itibaren anlıyoruz ki Mahmut Temizyürek kadınlardan yana bir tavrı koruyarak söylüyor sözünü. Erkek egemen bir dünyada, ilk çağlardan bu yana kadınlarla ilgili yapılan haksızlıkları işaretleyip, kadınların hakkını teslim etme arzusuyla oluşturuyor kitabını. Bu duygusunun farkında olarak okumak gerek yazdıklarını. Kitabın ilerleyen bölümlerinde mitolojik öykülerden yola çıkılarak, kadına yapılan haksızlıkları betimlemeyi sürdürüyor Temizyürek. Benjamin’in

“

Kitabın başından itibaren anlıyoruz ki Mahmut Temizyürek kadınlardan yana bir tavrı koruyarak söylüyor sözünü. Erkek egemen bir dünyada, ilk çağlardan bu yana kadınlarla ilgili yapılan haksızlıkları işaretleyip, kadınların hakkını teslim etme arzusuyla oluşturuyor kitabını. Bu duygusunun farkında olarak okumak gerek yazdıklarını. Kitabın ilerleyen bölümlerinde mitolojik öykülerden yola çıkılarak, kadına yapılan haksızlıkları betimlemeyi sürdürüyor Temizyürek.

Odyseia, askerlerine savaş sonrası tüm kadınları ganimet olarak veren kurnaz Odysseus'un öyküsü, anlatısında Sirenler, erkekleri şarkılarıyla, güzellikleriyle kandıran şeytani varlıklar olarak betimlenir. Bu fatal figürlere dünyanın tüm mitolojik anlatılarında rastlarız. Oysa Temizyürek bize Sirenler için farklı bir bakış sunar: Sirenlerin savaşta, katliamlarda sevdiklerini kaybeden ve onların öcünü alan gerçek kadınların, mitsel görünümleri olduğunu söyler.

“Hiçbir kültür ürünü yoktur ki, aynı zamanda bir barbarlık belgesi olmasın. Ve kültür ürününün kendisi gibi, elden ele aktarılma süreci de nasibini alır bu barbarlıktan” deyişinden yola çıkarak şöyle diyor: “Kadınlar başkaldırdıkça bilim, şiir, tarih, felsefe vs adına bize öğretilen ne varsa, dehşete kapılmadan edemeyeceğimiz bir duyguyla, yeniden düşünmeye, sorgulamaya başladık. Bu sorgulamada, kabullendiğimiz sansürün hepsi yukarıdan değil, kendi içimizde de taşıdığımız görme engeli olağanlaşmış, ya da bilincin en dibine itilmiş olgular olduğu görülüyor.” (Gizli erkek iç faşizmi denilebilir mi buna?)

Sokrates'in tüm söylemlerinde yalnızca üç kadının varlığından söz edilir: Karısı Xantippe, büyük hatip, aristokrat Aspasia ki Perikles'in ikinci karısıdır ve Diotima. Sokrates, Şölen'de aşk üzerine konuşurken şunları söyler: “Bir zamanlar Mantineali bir kadından, Diotima'dan sevgiye dair bir konuşma dinlemiştim. Sevgi üstüne ne biliyorsam ondan öğrenmiştim.” Atina gibi kölelik ve erkek üstünlüğünü kabul etmiş sınıflı bir toplumu itirazsız benimseyen Sokrates'in Diotima'yı bunca övmesinin önemine işaret ediyor Temizyürek. Kendini Diotima'nın felsefe çömezi gibi yansıtarak, 44 sayfa boyunca düşünme adına, ondan ne çok şey öğrendiğinden söz etmesi, Sokrates'i kavramak açısından çok önemlidir. (Biraz da Sokrates'in, Atina'daki kadına bakış açısından, rahatsız olan vicdanının işareti değil midir Diotima; hele ki kadın düşmanı sayabileceğimiz Platon'u da düşünürsek.) Bu durumun başka örneklerinin de olabileceği, yani başka kadın filozofların da varlığının mümkün olduğu, ancak bunların gün ışığına çıkarılmadığı konusuna da değiniliyor kitapta; bunun felsefe tarihinin günahı olduğuna da.

'BAŞLANGIÇTA KADININ SÖZÜ VARDI'

Kadınların imgesel olarak olumsuz, ürkütücü biçimde yansıtılmasının sayısız örneği vardır. Temizyürek, Sirenleri de bu bağlamda ele alıyor kitabında. Odyseia, askerlerine savaş sonrası tüm kadınları ganimet olarak veren kurnaz Odysseus'un öyküsü, anlatısında Sirenler, erkekleri şarkılarıyla, güzellikleriyle kandıran şeytani varlıklar olarak betimlenir. Bu fatal figürlere dünyanın tüm mitolojik anlatılarında rastlarız. Oysa Temizyürek bize Sirenler için farklı bir bakış sunar: Sirenlerin savaşta, katliamlarda sevdiklerini kaybeden ve onların öcünü alan gerçek kadınların, mitsel görünümleri olduğunu söyler. Kurtuluş Savaşı sonrası Akhisar tarafında kendilerine tecavüz eden, hırpalayan, kimilerini öldüren Yunanlı askerleri, çekilirken bekleyip yakalayan, parçalayıp öldürerek öcünü alan kadınlar da benzer değil midir? Tarih boyunca erkekler tarafından çevrilen Odyseia'nın, İngilizceye ilk kez bir kadın, Emily Wilson, tarafından çevrilmesi, büyük

tartışmalara yol açmıştı. Özellikle Odysseus ve karısı Penelopeia ile ilgili cinsel sadakat konusundaki çifte standart konusuna dikkat çekiyor Wilson. Mahmut Temizyürek, tüm bu değerlerini, başlangıçta kadının sözü vardı önermesine destek anlamında dile getiriyor: “*Bu önermeyi temellendirmek için elimizde söylencelerden başka hiçbir kanıt olmasa bile, insan anlayışının değişmez simgeleri olan, bugün de kültürel figürün bir parçası olan esin perilerinin, Dokuz Mousa'nın (Mousai) hepsinin de kadın olması, bu sözün doğruluğu için kanıt sayılmalıdır.*”

Okudukça anlıyoruz ki, yazar, bazı kadınları kahramanı gibi kabul etmiştir. Bilinen ilk kadın şair sayılan Sappho da bunlardan biridir. Onun, imgesel dokuz Mousa'dan sonra, gerçek bir kadın olarak “Onuncu Mousa” diye adlandırıldığını hatırlatır bize (Sanırım Platon'un adlandırmasıydı bu). Eril geleneğin, Aristoteles dahil, aşağılayıcı tavrına maruz kalan kadınlara aşık Sappho için keder ve öfke duyduğunu söylemek yanlış olmaz, Temizyürek adına. Şunu da söyleyerek bakışını keskinleştirir: “*Aynı çağlarda erkekler de erkek, hatta 'oğlan' sevgilileriyle övünürlerdi. (Günümüzde Osmanlı anakronizmasının içinde yüzen erkekler, aynı durumun orada da olduğunun farkında mıdır- lar acaba?) Sappho'nun kadınlara duyduğu aşkı yadırgarken, kadınların birbirine aşkını fahişelik ya da erdemsizlik sayarken, erkek erkeğe aşkı yüce bir erdem sayıyorlardı.*”

‘BAŞKASI İÇİN KADIN OLMAK YERİNE KENDİSİ İÇİN KADIN OLMAK’

Yazarın kadın kahramanlarından söz açmışken Virginia Woolf'u anmamak olmaz. Bir konuşmasında “*Yazmak isteyen bir kadının parası ve kendine ait bir odası olması gerektiği*” cümlesini kuran Woolf... Hiç kuşkusuz burjuva ve melankolik bir kadından söz ediyoruz. (Yazar anmasa da, Alexandra Kollontai, Clara Zetkin gibi feminist zihniyet taşıyan, ama burjuva anlayışına karşı diğer kahramanları da anmak gerek. Çok sayıda kadın, çok farklı anlayışlarla bu konuda söz almıştır. Hepsini anmak mümkün değilse de, sınıfsal çatışma açısından bir gösterge olarak söz ettim onlardan.) Ancak Virginia Woolf, sınıfsal durumuna indirgenemez elbette. Bilinçli bir tavır almıştır kadınlar konusunda. Çağdaş kadın yazarların yapıtlarını “*kadın yazarlar kendi değer ölçülerini, başkalarına uymak adına değiştiriyor*” saptamasıyla eleştiriyordu Woolf. Erkek egemen dünyaya uyumlu kadınları “*Evdeki Melek*” diye adlandırıyordu. Ne zaman yazmaya kalkışsa, kağıtla arasına giren bu Meleği öldürdüğünü söylese de, sessizce geri gelişinden yakınıyordu. Başkası için kadın olmak yerine, kendisi için kadın olmanın önemini vurguladığı için olsa gerek, yazarın kahramanlarından biri olmuştur. Bilinç akışı tekniğini yazdıklarında ustaca kullanan Virginia'nın intiharında, dayanamadığı eril ve hoyrat dünyanın payı vardır elbette; yazdıklarının bu erkek egemen dünyada karşılık görmemesinin de.

Çağdaş kadın yazarların yapıtlarını “*kadın yazarlar kendi değer ölçülerini, başkalarına uymak adına değiştiriyor*” saptamasıyla eleştiriyordu Woolf. Erkek egemen dünyaya uyumlu kadınları “*Evdeki Melek*” diye adlandırıyordu. Ne zaman yazmaya kalkışsa, kağıtla arasına giren bu Meleği öldürdüğünü söylese de, sessizce geri gelişinden yakınıyordu. Başkası için kadın olmak yerine, kendisi için kadın olmanın önemini vurguladığı için olsa gerek, yazarın kahramanlarından biri olmuştur.

Ancak yazar olarak Leyla Erbil, şair olarak Gülten Akın (örnekler çoğaltılabilir kuşkusuz), deyim yerindeyse, kafalara vura vura kabul ettirmişlerdir yazdıklarının değerini. Bu bağlamda Temizyürek'in, Gülten Akın için, unutulmuş ve Türkiye'nin kurucu öğelerinden biri olan, Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) geleneğinin temsilcisidir saptamasına katılmamak mümkün değil.

'YANLIŞ HAYAT DOĞRU YAŞANMAZ'

Tam da burada Temizyürek'in Woolf ile bağlantılı biçimde sözünü ettiği Fatma Aliye Hanım'a değinmek gerek. Babası tarihçi Cevdet Paşa'nın da yardımıyla okuyan, felsefeden, edebiyattan haberdar, o devre göre aydın bir kadın. Ahmet Mithat Efendi'nin de dikkatini çeker ve onun himayesinde, birlikte bir roman yazarlar: Hayal ve Hakikat. Özgürce yazamaz Fatma Aliye, çünkü Ahmet Mithat'ın gölgesi ağırdır. Tek başına roman yazabilmek için uzun süre kocasının iznini bekler; Virginia Woolf'ün öldürmek istediği Evdeki Melek rolünü gönüllü olarak kabullenir yani. Mahmut Temizyürek bu durumu şöyle belirliyor: *"Yanlış hayat doğru yaşanmaz denir; o sözün bir yeri de burası olsa gerek. Evdeki Melek'i öldürmeden; hatta bunu sorun bile etmeden yazmaya koyulan kadını önce en sevdiği, en manevisi, en değer verir görünen erkeği değersizleştiriyor, Fatma Aliye örnek modelinde. Yalnızca cinsiyetine yüklenen eril kodlardan dolayı hem de. Kadınlara dair eril dogmaların tuzağına gönüllü düşüyor Fatma Aliye."*

Erkek yazarlar ve şairler de eril tavrın dışına pek çıkmamışlardır genelde. Aleksandr Blok, Anna Ahmatova gibi bir şaire *"bir kadın için şair olmanın abes olduğunu"* söyleyebilmiştir; tıpkı Cemal Süreya'nın, Zuhâl Tekkanat'a (Elif Söğüt) *"bir eve bir şair yeter"* demesi gibi. Türk Edebiyatında da cinsiyet, belirleyici bir öğe olmuştur. Kadın şair, kadın yazar deyişinde, bir tür sınırlama yok mudur? İzin verildiği kadar var olmalıdır kadınlar. Orhan Koçak'ın dediği üzere, erkeklerle *'iyi geçinirlerse'* mesele yoktur. Ancak yazar olarak Leyla Erbil, şair olarak Gülten Akın (örnekler çoğaltılabilir kuşkusuz), deyim yerindeyse, kafalara vura vura kabul ettirmişlerdir yazdıklarının değerini. Bu bağlamda Temizyürek'in, Gülten Akın için, unutulmuş ve Türkiye'nin kurucu öğelerinden biri olan, Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) geleneğinin temsilcisidir saptamasına katılmamak mümkün değil.

'GILGAMIŞ'TA KADIN ÖNEMLİ BİR FİĞÜRKEN ÖNEMSİZ OKUNDU'

Mahmut Temizyürek ağıttan yola çıkmış öncelikle. Geride kalanın, ölüp kaybolana seslenişi. Bu sesleniştir şiirin kaynağı diyor yazar. Ölümünden büyük acı yoksa eğer, bu sesleniş en yakıcı tonu taşır doğal olarak. Veriler geride kalanın kadın olduğuna işaret ediyor genelde. Bu nedenle de şiir, ağdın çıkılığını taşıyan kadından doğmuştur tezini öne sürüyor. Bilinen yazılı ilk destan olan Gilgamiş'ta, kadın önemli bir figürken, önemsiz olarak okundu diyor. Gilgamiş'in annesi Ninsuna ve Enkidu'yu bir yaban olmasına bakmadan, kente, Uruk'a getiren ve evrimin bütün aşamalarından geçiren, Tanrıça İştar'ın aşk tapınağının rahibesi Şamhat, destanın önemli karakterle-

riyken, zaman içerisinde önemsizleştirilmişlerdir. Bu ve benzeri işaretlerle, şiirin kaynağının ağıt yakan kadın olabileceği fikrinin, tarih içinde karartıldığı eril zihni göstermek istiyor bize. Bir anlamda kadınların corpusunu oluşturarak, eril dille yazılan tarihe karşı, bir kadın tarihinden söz ediyor.

Şiirin ağıttan ve dolayısıyla kadından doğduğu tezi, şiirin kaynağına dair diğer tezler gibi, bir kesinlik taşımaz, taşıyamaz elbette. Bir olasılık (ama güçlü bir olasılık) olarak kabul edilebilir, öte yandan. Ağıdı tek başına ele almıyor aslında yazar. Ağıtlar, destanlar, türküler, mitolojik öyküler birbirinin içinde, bir bütün olarak düşünülüyor. Tez, hepsinin bütünlüğünden yola çıkarak oluşturuluyor. Üstelik ağıtların kadının belleğinden, toplumun belleğine aktarıldığını da unutmamak gerek. Sözlü aktarımın kadının belleğiyle taşındığını düşünmek, bu tezin başka bir göstergesi. Ancak Mahmut Temizyürek bu tezini kanıtlamak kadar, hatta daha fazla, bunu bir imkan olarak kullanmanın peşine düşmüş sanırım. Asıl mesele tarih boyu şiirin, yazının nesnesi olarak gösterilen kadının, onu yazan özne olmasına karşı gelen, kabullenemeyen, eril egemen zihniyettir. Bir tür erkek normatizminin baskısına ve zulmüne, bir erkek olarak koyduğu feminist denilebilecek tavır, kayda değerdir kuşkusuz. Bu bağlamda Türk Edebiyatında yazılmış bir başka kitap olduğunu sanmıyorum. Bu konuda Mahmut Temizyürek'in de hakkını teslim etmemek, adil olmaz. (Temizyürek'in, yazının başlığında "erkek feminist şair" olarak nitelenmesi, sıfatın yanlışlığının da farkında olmama karşın, bundandır.)

Bu kitap çok daha geniş bir zeminde yazılabilirdi diye düşünülebilir. Ancak öylesine kapsamlı bir konu ki, bin sayfalık bir kitap bile eksik kalabilirdi. Anladığım kadarıyla Temizyürek bunu amaç edinmiyor kitabında. Tarih boyunca yapılan bir haksızlığa işaret etmeye, o hakkı teslim etmeye çalışıyor. Ansızın çakan bir şimşek gibi, oluşturulan eril karanlık ve onun içindeki örtülü kadın tarihi fark edilsin istemiş. Tartışılacak çok şey var bu kitapta. Kadınların şiddetle, erkeklerin (hepsi değil ama çoğunun) cılız biçimde değindiği koyu bir derinliğin, tam da üzerine, bir işaret şamandırası konmuş yazar tarafından. Daha önce yazılmadığını düşündüğüm bu çetrefilli konuyu, cesaretle sözcüklere döken Mahmut Temizyürek, bize bir yol teklifinde bulunuyor aslında. Bu yazı, o teklife verilen olumlu bir yanıt, yol arkadaşlığı hevesidir biraz da. Şimdi asıl mesele şu: Bu görüşler artısıyla, ekısıyla tartışılacak mı (ki bir tartışma zemini yaratırsa bile işlevini yerine getirmiş olur) ; yoksa sükut suikastinin kurbanlarından biri mi olacak bu kitap?

Ağıt, Şiir, Kadın, Mahmut Temizyürek, 120 syf., Edebi Şeyler Yayınevi, 2019.

Yokluğun yorumu

Tahir M. Ceylan'ın Yokluk kitabı raflarda yerini aldı. Ceylan çalışmasında Heidegger, Kant, Descartes, Spinoza ve Hegel ontolojileriyle hesaplaşırken 'bütün' kavramını sezgisel akılçılığı örtülerinden sıyrılmış kavramlar haline sokuyor.

Kenan Ercan

Varlık konusunda temel taşları koymuş filozoflarla, özellikle de Heidegger'le sürüp giden tartışmasında yazar, onun eserini neden yarım bıraktığını anlamaya çalışıyor, yazmaya devam etseydi onun Hegel'le yeniden karşılaşacağını kehanetini tutuyor. Onunla didişmesi, kim bilir belki de kendini en çok ona yakın hissetmesindedir.

Yokluk, Sezgisel Akılcılık Temelinde Ontolojik Bir Yorum; Tahir M. Ceylan'ın ontolojiye giriş yaptığı, iki yılda tamamlanan yapıtı... Şimdi raflarda ve tam göz hizasında duruyor. Ceylan Cumhuriyet Bilim Teknik'teki yirmi yıllık "Aylak Bilgi" deneyiminden sonra ancak bütünleyip vücut verdiği felsefesini kavramsallaştırıp parça parça kitaplaştırmış, "Ortak Benlik", "Nesne Benliği" ve "Dinamik Ahlak" gibi yapıtlar bu süreçte ortaya çıkmıştı.

Şimdi de aynı felsefenin temeli olarak bir ontoloji kitabı var karşımızda: "Yokluk" Günümüzde bunca bilgi kirliliğinin içinde bilginin kapitalleşmekten öteye gidemeyeceğinin anlaşıldığı küresel ortamda Ceylan, Antik Yunan'dan başlayıp Parçacık Fizik'i ne kadar süren bir yolculuğa çıkararak bizi varlığın başlangıç noktasını yakalamaya sürüklüyor. Varlık nedir, kökü nerededir, bu kadim soruyu döndürüyoruz kafamızda, altı yüz küsur sayfalık serüven boyunca.

'Evet resmi görüyorum, onu biliyorum, o var, ama ben de resmin içindeyim' çıkmazıyla varlığın içindeyken varlığı yakalayamayan başta Heidegger olmak üzere tüm büyük oyuncuların yarattığı felsefi bükmelerin içinde uzun "sayıklamalar" geçiren Ceylan ontolojinin tüm köşelerini sava savla, soruya soruyla dönüp sonunda varlığın köküne ilişkin bir cevap üretiyor: "İnsan bir var olan olarak var olanı, bir varlık parçası olarak varlığı ve içinde yokluk taşıyan olarak yokluğu anlama gücü taşır. İnsanın neleri anlama potansiyeli varsa oluştuğu şeyler de onlardan ibarettir. İnsanın anlama potansiyeli son olarak yokluğu anlama becerisi gösterdiğine göre yokluktan gerisi yoktur. Bilinmeyen ama sezilebilen son şey olarak yokluk temel yapıtaşımızdır. İnsanın yokluktan daha ötesini anlayamaması aklının yetmemesinden değildir, yokluktan ötesinin olmamasındandır."

Varlık konusunda temel taşları koymuş filozoflarla, özellikle de Heidegger'le sürüp giden tartışmasında yazar, onun eserini neden yarım bıraktığını anlamaya çalışıyor, yazmaya devam etseydi onun Hegel'le yeniden karşılaşacağını kehanetini tutuyor. Onunla didişmesi, kim bilir belki de kendini en çok ona yakın hissetmesindedir.

'BÜTÜNLÜK KİLİT ALTINA ALMAKLA SAĞLANIR'

Kolay okunabilen tarzıyla Ceylan, kendi yarattığı kavramlar kadar ontolojinin diğer kavramlarını da daha anlaşılır kılıyor çalışmasında, 'Bütün' kavramını, sezgisel akılcılığı örtülerinden sıyrılmış kavramlar haline sokuyor. Ceylan'a göre nasıl yokluk varlığın ateşleyicisi ise, "bütün" de var olanları var olmaya çeken bir mıknatıstır adeta: "Lavosier'e hak vererek söylediğimizde tek bir yağmur damlası bile eksilmiyorsa yaşamdan yaşamın üs-

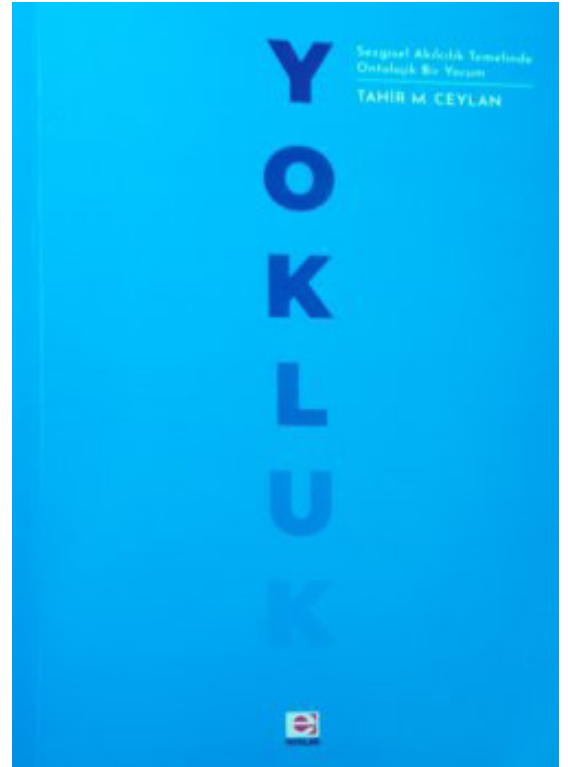
tünde bir kilit olduğunu düşünmemiz gerekmez mi? Çünkü bütünlük, ancak kilit altına almakla sağlanır. Diğer yandan, insanın bütünü olarak 'Ortak Benlik', ontoloji söz konusu olduğunda da onu iyiden iyiye yokluyor, onunla dinamik/ diyaletik ilişkisini bir çok noktada kaçınılmaz olarak kuruyor. Bu yolda Kant ile yapılan tartışmada örneğin, sentetik a priori bilgi ortak benlik merkezli olarak sentetik a posteriori bilgiye kaydırılıyor ki eksik bir şey kalmamasın, örgü tamamlansın.

Kitap, konusu olan ontolojiyi bir kenara bıraksak bile tek başına bir "düşünce tarihi" olarak her kütüphanede bulunmayı hak ediyor. Yokluk, mutlak özgürlük, tezebzüblük, bağdaşmazlık, bağdaşıklık kavramları ile ontolojideki eksiği bir yönüyle gideriyor bir yönüyle de yeni eksiklikler yaratıyor. Örneğin mutlak özgürlükle ilgili olarak söylediklerine kulak verelim şimdi: "Öyle görünmektedir ki mutlak özgürlük yokluktan varlığa geçişi sağladığında varlığa verdiği şeylerin tamamının korunmasını istemiştir; buradan yola çıkarak diyebiliriz ki, sakınımı olan her şey mutlak özgürlüğe, sakınımı olmayan diğer şeyler ise varlığın kendisine aittir." Özgürlüğe verdiği değeri açıkça varlığa verdiği değerle eşitlerken yazar, felsefecilere de sakınım ve özgürlük arasındaki bağları açma görevi yüklüyor.

'DİNOZORLARIN, EĞRELTİ OTLARININ VE BÜYÜK İMPARATORLUKLARIN SONLARI AYNI OLMUŞTUR'

Diğer taraftan kitabın en önemli yanlarından birisi, parçacık fiziğindeki süre giden tartışmalarla ontolojiyi yeni ve büyük bir bütünlük yaratarak buluşturması: "Bir parçacık 1010 saniye düzeylerinde sabit bir ömre sahipken bir insan en çok 109 saniye düzeyinde az çok sabit bir ömre sahiptir. Madde sabitliğini sağladığı düzeyde yaşamı makrolaştırmaktan vazgeçmekte, yanı sıra da gereksiz makrolaştırmaları anlamsız bularak yıkıma uğratmaktadır. Dinozorların, eğretilerinin, büyük imparatorlukların ve zenginliklerin sonları aynı olmuştur. Yaşam optimum büyüklükleri yaşatmayı sevmektedir."

Yapıt okurunu kendi kavramlarıyla bir dereceye kadar zorladıktan sonra sonunda ferah bir gökyüzüyle buluşturuyor. Kimsenin sonunu bulamayacağı, rengi olmayan, hepimizin ihtiyaç duyduğu bulutsuz bütün bir gökyüzü bu; sonsuzluk ve bütünlük ihtiyacı olanlar için...

Yokluk, Tahir M. Ceylan, 664 syf., E Yayınları, 2019.

Sinir krizinin eşiğindeki kitapçılar

Kitap, insanın durup dinlenebildiği ve kendisini müşahede altına alabildiği en önemli araçtır. Kitabevleri, kitaba satıp satmama oranı üzerinden raf ömrü biçmez ve edebi, akademik değeri üzerinden yaklaşılarak çoğu kitabı demirbaş listesine koyar. Fakat, sürekli yükselen kitap fiyatlarından dolayı küçük kitapçılar şu sıralar sinir krizinin eşiğinde dolaşılıyor...

Erol Malçok

Ve çalışan size bilgi vermeye can atsa bile sık sık eleman değiştiği için o bilgiye haiz değildir. Hatta belki de çalışanın sizinle fazla konuşması bile yasaktır. Eğer ne istediğini bilen bir okur değilseniz onlarca rafta öne çıkarılan kolay tüketilir ve edebi değerden yoksun kitaplarca manipüle edirsiniz. Bu durum özellikle genç okurlar için çok tehlikelidir. Bazen bir kitap okursunuz ve gerçekten de hayatınız değişir.

İyice bozulan ekonomiyle birlikte, sürekli yükselen kitap fiyatlarından dolayı okurun kitaba daha az para ayırabilmesi, dolaşısıyla kitabevlerinden okurun ayağının kesilmesi, gelenlerin önemli bir kısmının da internet satış sitelerinin yüksek indirimli kitap fiyatlarını cep telefonundaki görselle adeta bir tehdit gibi kitapçıya sunması yüzünden küçük kitapçılar şu sıralar gerçekten de sinir krizinin eşiğinde dolaşiyor. Kitapta KDV'nin kaldırılması da bir çare olmadı. Çünkü son bir yılda birçok yayınevi kitap fiyatlarını yüzde 60'a varan bir oranda arttırdı ya da arttırmak zorunda kaldı.

'KİTAP ALMAK SADECE KİTAP ALMAK DEĞİLDİR'

Kitap, yaşantımızdaki her şeyin inanılmaz bir hızla aktığı, takip etmeyi istediğimiz veya zorunda kaldığımız şeylere ulaşma çabası içerisinde nefes nefese kaldığımız bir dünyada insanın durup dinlenebildiği ve kendisini müşahede altına alabildiği en önemli araçtır. Bu nedenledir ki kitap almak sadece kitap almak, kitap okumak ise sadece kitap okumak değildir. Sürecin başlangıcı olan kitabı edinme eylemi kendi içerisinde birçok ayrıntı barındırır. Örneğin bir AVM zincir mağaza kitapçısından kitap alımınıza mağazadaki hediyelik eşyadan tutun çakmağa, çakıya ve çikolataya kadar birçok nesne eşlik eder. Çünkü bu tür mağazalar yılsonu değerlendirmelerinde kaç metrekarede ne kadar ciro yaptıklarını esas alırlar. Alacağınız kitabın çevirmenini sorduğunuzda ise tatmin edici bir cevap alamazsınız. Ve çalışan size bilgi vermeye can atsa bile sık sık eleman değiştiği için o bilgiye haiz değildir. Hatta belki de çalışanın sizinle fazla konuşması bile yasaktır. Eğer ne istediğini bilen bir okur değilseniz onlarca rafta öne çıkarılan kolay tüketilir ve edebi değerden yoksun kitaplarca manipüle edirsiniz. Bu durum özellikle genç okurlar için çok tehlikelidir. Bazen bir kitap okursunuz ve gerçekten de hayatınız değişir.

İşin diğer bir boyutu da zincir mağaza kitapçısından aldığımız her kitabın sektördeki tekelleşmeye hizmet ediyor olmasıdır. Bu tekellerin, yönetiminden son derece rahatsız olduğunuz hükümetlerle dirsek temasında olması veya organik bir bağ kurmuş olması da hiç şaşılacak şey değildir. Kitap sektöründeki tekelleşmenin en üst boyutunu ise internet satış siteleri oluşturmaktadır. Ülkemizde internet satışındaki haksız rekabete dair herhangi bir düzenlemenin olmaması satış sitelerinin kampanya adı altında istediği gibi fiyat oynatabilmesine izin vermektedir. Bu durum başlangıçta okura ucuz kitap sunma açısından cazip görünebilir fakat ileriki zamanlarda tüm rakiplerini yok edebilecek bu tekeller okuru istediği gibi manipüle edebilir. Fiyatları da diğer tekellerle anlaşarak arttırabilir. En önemlisi de elindeki kitabı satmak için aldığı küçük yayınevlerine ezici bir ekonomik sözleşme dayatabilir ki bu küçük ama önemli yayınevlerinin uzun vadede yok olması anlamına gelir. İstanbul'daki

birçok butik kitabevinin rekabete dayanamayarak yerini şimdi kozmetik ve tekstil mağazalarına bıraktığı da herkesin bildiği bir gerçek.

İnternet satış sitelerinin Türkiye'deki işçi çalıştırma koşullarını tam bilmiyoruz ama çok iyi olmadığını tahmin edebiliyoruz. Bağımsız kitabevelerine göre daha ucuz kitap satmanın elbette işçiye de bir faturası olacaktır. Aynen ucuz tekstilin hangi koşullarda emek sömürsüyle tüketiciye ulaştığında olduğu gibi. Örneğin; Amazon satış sitesinin deposunda çalışanların çiş geldiğinde, fazla tuvalete gitmesinler diye altlarına bez bağlattırdığını işçilerin beyanlarından biliyoruz. Bu durum haber olduğunda büyük tepki almasına rağmen şimdi unutuldu gitti.

BAĞIMSIZ KİTABEVLERİNİN VARLIĞI NEDEN ÖNEMLİ?

Kitap alma eylemi başka nesnelere alışverişine oranla içinde önemli bir sosyallik barındırır. Pazardan, marketten bir şey aldığınızda satıcıyla fazlaca sohbet etmezsiniz gerçi eskilerde mahallenizdeki bakkallarla sohbet ederdim ama şimdi o da edilmez oldu. Fakat bir kitabevinden kitap aldığınızda çalışan da buna açıksa onunla hemhal olma şansınız çok yüksektir. Kitabın çevirmeni, şiir, edebiyat, felsefe, sosyoloji, ekoloji, kentin sorunları, çay, kahve derken zaman akıp gider. Kimi zaman bir yazarla, şairle, editörle, çevirmenle veya gazeteciyle veyahut düzenli gelen kıdemli okurlarla karşılaşarak arkadaş olma şansınız vardır. Karaladığınız birkaç satır şiirinizi ya da üzerinde çalıştığınız bir öyküyü paylaşırsınız onlarla. Eğer bir akademik çalışma yapıyorsanız kim bilir tıpkı Zweig'ın Sahaf Mendel'i gibi bir sahaftan kaynak desteği alırsınız. Emeğiniz ortaklaşır.

Evinizde, kitap satın alıp okuduğunuz için size kızan bir eşiniz varsa gelip dertleşirsiniz, rahat bir nefes alırsınız, kimi zaman da yalnızlığınızı paylaşırsınız kentinizin kitapçısıyla. Aldığınız kitap önerisiyle hayatınız değişmez belki ama bir şeyler canlanır içinizde. Hele de kitabevi sosyal sorumluluk sistemiyle raflarını oluşturmuşsa belki daha önce üzerine hiç düşünmediğiniz vegan-vegetaryenlik, cinsiyet ve ekoloji politikalarıyla tanışıp meşgul olursunuz bundan sonra. Birçok yazarın sürekli gittiği sahaflar vardır ve orası onlar için bir maden gibidir. Her gittiğinde ikinci elden yeni gelen ve hiç karşılaşmadığı bir kitapla karşılaşma heyecanıyla giderler o sahaflara.

Çocuklar ve gençler, bir gecede yazılan edebi değerden yoksun ve berbat çevrilmiş kitaplar yerine ruhunu örselemeyecek birçok kitapla karşılaşır özenli, nitelikli kitabevelerinde. Gittikleri kitapçı, okullarına çeviri-şiir-edebiyat-felsefe üzerinden söyleşiye geldiğinde ise başka bir bağ kurarlar onunla, oku-

Evinizde, kitap satın alıp okuduğunuz için size kızan bir eşiniz varsa gelip dertleşirsiniz, rahat bir nefes alırsınız, kimi zaman da yalnızlığınızı paylaşırsınız kentinizin kitapçısıyla. Aldığınız kitap önerisiyle hayatınız değişmez belki ama bir şeyler canlanır içinizde. Hele de kitabevi sosyal sorumluluk sistemiyle raflarını oluşturmuşsa belki daha önce üzerine hiç düşünmediğiniz vegan-vegetaryenlik, cinsiyet ve ekoloji politikalarıyla tanışıp meşgul olursunuz bundan sonra.

Öncelikle yayınevleri, yayıncılar birliği ve devletin ilgili kurumları bir araya gelip kitap fiyatlarının aşağı çekilmesi için neler yapılabilir ciddi bir uğraş vermelidir. Kitap fiyatlarının ülkemizdeki insanların gelir düzeyiyle doğru orantılı olması gerekir. Gerekirse kitapçılık sektörüne pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır. Kitabın üretim maliyetleri düşürülmelidir. Tabii buna işçi ücretlerini dahil etmeyerek.

lun resmiyeti kırılır bir anda. Bir ağ oluşur okur, yazar, şair, çevirmen, editör, mücellit ve kitapçı arasında. Bu ağ kentin en önemli sosyal ağıdır. Buradaki etkileşim, sinema, tiyatro, konferans gibi kültürel etkinliklerden farklı olarak diyaloga dayalı ve sürekliliği olan bir etkileşimdir.

Sevdiğiniz ve özel bir bağ kurduğunuz kitaplarla daha çok karşılaşma ihtimaliniz vardır butik kitabevlerinde. Onlar AVM kitapçısı gibi satıp satmama oranı üzerinden raf ömrü biçmez kitaba ve edebi, akademik değeri üzerinden yaklaşarak çoğu kitabı demirbaş listesine koyar. Okuyup çok etkilendiği başyapıt kitapları başkaları da okuyup etkilensin diye canhıraş bir çaba verir kitapçı.

Küçük kitabevlerini çok mu idealize ettik? Tabii ki birçok küçük kitabevinin söylediğimiz gibi derdi olmayıp sadece ticari yaklaşarak niteliksiz bir kitapçılık yapma ihtimali var ve bunun çok örneği olduğunu da biliyoruz. Ancak bu durum küçük kitabevlerinin varlığının önemini kesinlikle ortadan kaldırmaz. Zira zincir mağaza kitapçılığı ve internetten kitap satıcılığıyla kıyaslanamayacak ölçekte bu durum.

NE YAPMALI?

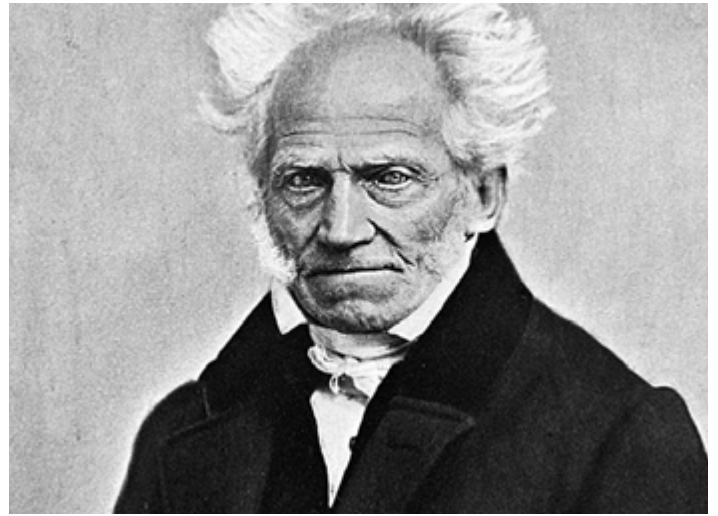
Özellikle bütçesi çok sınırlı ve kitaba erişimi zor yerlerde yaşayan insanlara internetten ucuza kitap almamayı salık vermek pek gerçekçi bir yaklaşım değil. Ancak farklı ülkelerdeki deneyimleri de göz önüne alarak uygulanabilir öneriler geliştirmemiz lazım. Öncelikle yayınevleri, yayıncılar birliği ve devletin ilgili kurumları bir araya gelip kitap fiyatlarının aşağı çekilmesi için neler yapılabilir ciddi bir uğraş vermelidir. Kitap fiyatlarının ülkemizdeki insanların gelir düzeyiyle doğru orantılı olması gerekir. Gerekirse kitapçılık sektörüne pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır. Kitabın üretim maliyetleri düşürülmelidir. Tabii buna işçi ücretlerini dahil etmeyerek.

Bundan sonraki adım butik kitabevlerini koruyacak ve haksız rekabetin önüne geçilecek önlemler olabilir. Örneğin Almanya'da bu nedenle sabit fiyat uygulaması var. Kitap satılan her yerde kitabın fiyatı aynı. O nedenle gittiğiniz herhangi bir ilçede bile orta ölçekli bir kitabeviyle karşılaşıyorsunuz. Fransa'da ise internet satışında %15 den fazla indirim yasak ve kargoyu her koşulda alıcı ödüyor. Bu da insanların kitabevlerini tercih etmesi için etkili oluyor.

Diyelim ki kısa vadede herhangi bir düzelme gerçekleşmedi siz yine de başka şeylerden kısma imkanınız varsa kitabevlerini tercih edin. Çünkü bunu yaparak hepimiz için önemli olan kamusal alanın niteliğine ve güçlenmesine ciddi bir katkı yapmış olacaksınız.

Şair ile Kurtarıcı: Nilgün Marmara ile Arthur Schopenhauer

Nilgün Marmara'nın melankolik prenses, hüznü kraliçe gibi sıfatlarla anılıp; şiirinin ana damarını ruhsal hastalığına bağlanmasından her zaman derin bir rahatsızlık duydum. Acı en kolay empati yapılan keskin bir duygu ve onun 'acı' yı kullandığını, belki istismar ettiğini de asla düşünmedim. Onda, başkaldırı veya gözü kararmışlığı gördüğüm...

Roman Karavadi

Varolmayışın kayıp cennetinden kovulmuş; 'hiç doğmamayı' yeğlediği halde doğmuş olan Nilgün Marmara'nın 'Pek az zamanı kaldı bu zora koşulmuş bedenimin / Olduğum gibi ölmeliyim, olduğum gibi...' diye başlayan 'Savrulan Beden' isimli şiirinden; Schopenhauer'un 'Ölümün Anlamı' isimli yapıtına savruluyorum ben de. Çok büyük bir savrulma değil benimki kuşkusuz; madalyonun bir tarafından öteki tarafına olan mesafede belli ki.

Yaşamın sonrasına yüklediğimiz anlam, yaşamın öncesine yüklediğimiz anlamdan hiyerarşik olarak epey yukarıda yer alır. Oysa dönüp şöyle bir baktığımızda bütün bir varoluş tarihinin üstümüze doğru yürümesi ve bizi dehşete düşürmesi gerekirdi. Artık varolmayacağımız zamandan, ölümümüzden çok; hiç var olmadığımız, yokluğumuzun bizi daha fazla üzüntüye sevk etmesi gerekirdi. Küçük bir çocukken öldükten sonra ne olacağımızla ilgilenmekten çok, ben doğmadan önce varolan dünyayı düşünürdüm; bir türlü algılayamazdım var olmayışımı. Schopenhauer'un 'Ölümün Anlamı' isimli yapıtını okurken hemen özdeşleşmişim bu yüzden buradaki bakış açısıyla ve düşüncelerle: "Dünyayı kucaklayan ve böyle sine harikulade fikirlere sahip olan insan zihninin ait olduğu

bedenle birlikte mezara gireceğini düşünmenin ne kadar sarsıcı olacağına dair güzel nutuklarımız vardır. Fakat aynı zihnin bu niteliklerle ortaya çıkmazdan evvel bütün bir sonsuzluğun geçip gitmesini sineye çektiği ve bunca zaman dünyanın onsuz nasıl mihverinde döndüğü hakkında hiçbir şey işitmeyiz.” Ölüm ve hiç varolmamak kesinlikle eşit derece öneme sahip değildir insan için. Ölüm bizi dehşete düşürürken, hiç var olmamakla pek orali değiliz. Bu yüzden miydi Nilgün Marmara'nın da hiç var olmayı dilemiş olması?

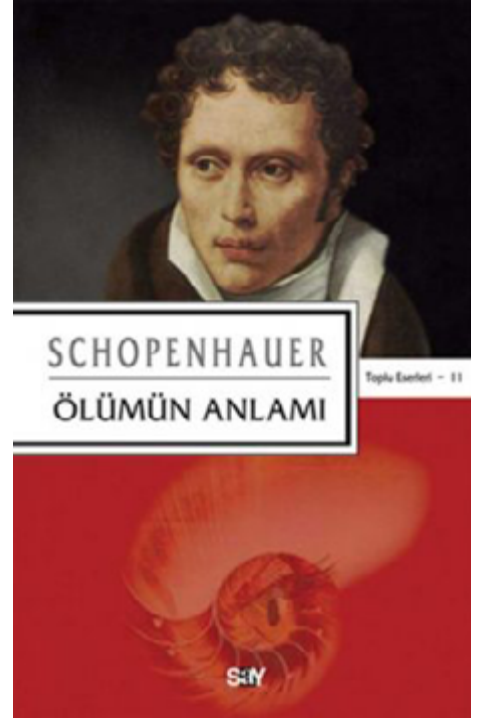
Ölmek neden bu denli kötücül ve karanlık bizler için? Tecrübenin eşsiz tadına vardığımız için mi yaşamı kutsuyoruz bu kadar? Ama o zaman yine ölümümüzden çok, var olmadığımız zaman için koca bir yaşla geçmesi gerekirdi ömrümüzün. Schopenhauer için, artık var olmayacağımız zaman için kederlenmek, henüz var olmadığımız zaman için kederlenmek kadar saçmadır. Çünkü var oluşumuzun doldurmadığı zamanın doldurduğu zamanın geçmişinde veya geleceğinde olmasının bir önemi yoktur, hepsi birdir.

Schopenhauer için ölümden korkumuz, gerçekte, bütün tabiatı hayat ve varoluş için çabalamaya dayanan yaşama irademizden kaynaklanır: “Ayrıca ölümden korkan gerçekte benliğimizin bu bilen tarafı değildir, fakat fuga mortis bütününü ve münhasıran kör iradeden kaynaklanır, ki yaşayan her şey onunla doludur.” Nilgün Marmara'nın aşırı karamsar ve depresif bulunan şiiri bambaşka bir perspektifle görünebilir gözümüze bu bilgiler ışığında; onun aslında 'kör iradeyle' uğraştığını söyleyebiliriz belki de. “Tüy, kan ve hiçbir salgıyı düşünmeden / Kesmeliyim soluğunu doğmuş olmanın!.../Dost, ana baba ve hiçbir umudu düşünmeden.../Aşk, bağ ve hiçbir utkuyu düşünmeden” bu dizilerde, o hiç bitmez ve tükenmez kör iştahıyla tamamen hayatta kalmaya programlanmış hayatta kalma içgüdüsüne karşı çıkıldığı açık değil mi? Herkesin birbirini ölesiye ezdiği, devirdiği ve bir nevi 'her şeyi yaptığı' yaşama içgüdüsü; her koşula uyum sağlayarak hayatta kalma, evrim. Organizmanın iştahı.

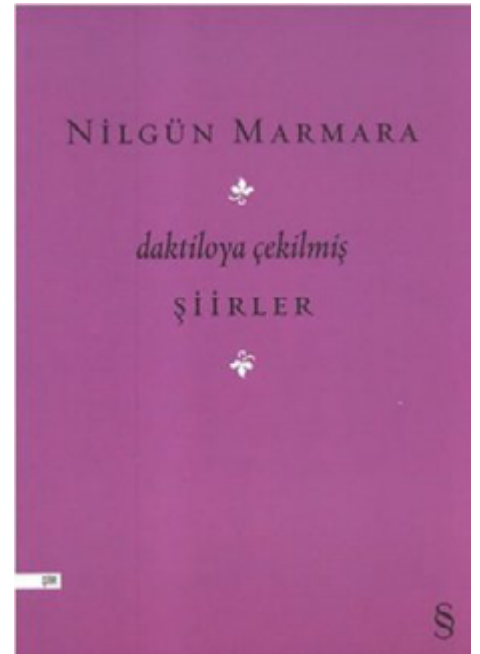
Nilgün Marmara'nın melankolik prenses, hüznü kraliçe gibi sıfatlarla anılıp; şiirinin ana damarını ruhsal hastalığına bağlanmasından her zaman derin bir rahatsızlık duydum. Acı en kolay empati yapılan keskin bir duygu ve onun 'acı' yı kullandığını, belki istismar ettiğini de asla düşünmedim. Onda, başkaldırı veya gözü kararmışlığı gördüğüm. Tam da hayatın, tek hücrelisinden en karmaşık canlısına bu bitmez tükenmez iğrenç iştahına karşı bir başkaldırı. Bilinci organizmanın menfaatine karşı savunmak; çünkü ölümden asıl korkması gereken organizmadır. Epiküros'un da dediği gibi ölüm geldiğinde bilinç zaten yoktur.

Kaynak

Daktiloya Çekilmiş Şiirler, Nilgün Marmara, Everest Yayınları
Ölümün Anlamı, Arthur Schopenhauer, Say Yayınları

Ölümün Anlamı, Schopenhauer, çevirmen: Ahmet Aydoğdu, 128 syf., Say Yayınları, 2012.

Daktiloya Çekilmiş Şiirler, Nilgün Marmara, 175 syf., Everest Yayınları, 2006.

Sol Popülizm ile demokrasiyi kurtarmak

Chantal Mouffe kaleminden Sol Popülizm, İletişim Yayıncılık tarafından yayımlandı. Kitabın politik bir müdahale olduğunu vurgulayan Mouffe, otoriter rejimlerin yükselmesi ve yerleşmeleri kadar, daha demokratik bir düzenin inşa edilme olasılığına işaret ediyor.

Kerem Yılmaz

“

Yazara göre popülizm ne bir ideoloji ne de siyasi bir rejim. Popülizm, politik ve sosyoekonomik dönüşümlerin baskısı altında, hâkim ideoloji doyurulmamış taleplerden dolayı istikrarsızlaştırıldığında ortaya çıkan “popülist moment”in ürettiği söylemsel bir strateji. Bugün “popülist moment”in söz konusu olması da neoliberal hegemonyanın bu “doyurulmamış talepler”in baskısı altında kırılma emareleri göstermesiyle ilgili bir durum.

İnsanlık tarihine şöyle üstünkörü de olsa bir göz atıldığında görülür ki, insan dediğimiz varlık, bir ucunda umut ya da mücadele, diğer ucunda ise umutsuzluk ya da kabulleniş olan bir sarkaçta salınır durur. Kuşkusuz, bugün dünya genelinde, örneğin Brezilya’da Bolsonaro veya Yunanistan’da Altın Şafak örnekleriyle somutlaşan bir siyasi manzara karşısında zaman zaman umudumuzu yitirmenin eşiğine geliyoruz. Yine de, Machiavelli’nin ifade ettiği üzere, “ümit etmek durumu”ndayız. Zira her ne kadar ufukta eşitlikçi ve özgürlükçü bir düzeni kurmak için önümüzde uzun bir yol olduğu açık olsa da, neoliberal sistemin bir kriz içinde olduğu muhakkak. Bu krizi eleştiriye tabi tutan çeşitli kurulu düzen karşıtı hareketlerle veya onlardan çıkaracağımız derslerle bu krizi toplumsal tarihimiz için bir fırsata çevirmek bizim elimizde.

İletişim Yayınları tarafından Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru, Siyasal Üzerine, Dünyayı Politik Düşünmek: Agonistik Siyaset ve Carl Schmidt’in Meydan Okuması gibi önemli çalışmaları da yayımlanan Chantal Mouffe da, yine bu yayınevi tarafından yayımlanan yeni çalışması Sol Popülizm’de “neoliberal hegemonik oluşum”un krizine şahitlik ettiğimizi belirtiyor. Yazar bununla da yetinmeyip, söz konusu krizi aşmaya yönelik bir strateji ortaya koymaya çalışıyor.

Mouffe, “popülist moment” olarak adlandırdığı yeni konjonktürde, yani neoliberalizmin sağ ve sol popülist hareketler tarafından saldırıya uğradığı konjonktürde sol popülizmin galebe çalması ve “demokrasiyi iyileştirmek ve derinleştirmek için gereken bir tarzda” politika üretmesi gerektiğini savunuyor. Ancak burada politikanın, geleneksel sol politika üreticilerinin saplandıkları “sınıf özcülüğü”nden arınması çok önemli. Çünkü neoliberal kapitalizm eskiye nazaran daha karmaşık tahakküm biçimleri üretiyor. Bu, artık sadece toplumsal sınıfların ve hâkim üretim biçim ve ilişkilerinin belirlemediği talepleri dillendiren geniş bir insan kitlesinin varlığını ortaya çıkarıyor.

PARTİZAN KİTAP

Mouffe, kitabının akademik bir çalışmadan ziyade “politik bir müdahale” olduğunun altını çiziyor ve müdahalesine, ‘popülizm’den ne anladığını açıklayarak başlıyor. Yazara göre popülizm ne bir ideoloji ne de siyasi bir rejim. Popülizm, politik ve sosyoekonomik dönüşümlerin baskısı altında, hâkim ideoloji doyurulmamış taleplerden dolayı istikrarsızlaştırıldığında ortaya çıkan “popülist moment”in ürettiği söylemsel bir strateji. Bugün “popülist moment”in söz konusu olması da neoliberal hegemonyanın bu “doyurulmamış talepler”in baskısı altında kırılma emareleri göstermesiyle ilgili bir durum.

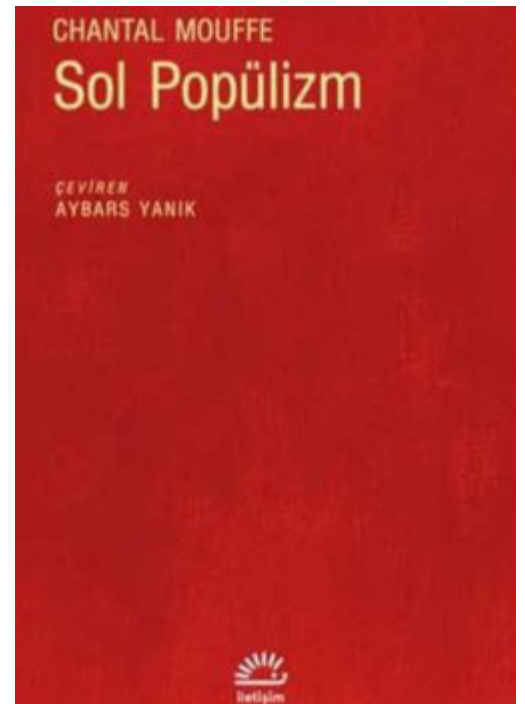
Chantal Mouffe

Ancak Mouffe, bu kriz halinin sol popülist stratejilerin yükselişine otomatik olarak yol açmasının mümkün olmadığını, tam aksine, bir süredir oldukça revaçta olduğunu gözlemlediğimiz sağ popülist partilerin yükselişi karşısında “demokratik mücadeleleri” bir araya getirecek sol popülist bir hareketi ya da stratejiyi oluşturmanın zorunlu olduğunu belirtiyor. Tecrübeli politika teorisyenine göre, bu yolla, hem sol hareketler yıllardır süregelen yetersizliklerini aşabilirler hem de kendi deneyimlerini sağ popülizmin dilinden yorumlayan kitleler “kendi konumlarını bambaşka bir yoldan deneyimleyebilirler” ve “ilerici mücadelenin saflarına katılabilirler”.

SOL POPÜLİZMİN DEMOKRASİ MÜCADELESİ İÇİN SAĞLADIĞI DERS

Mouffe, İngiltere’de ortaya çıkan “Thatcherizm” örneği üzerinden sağ popülizmin neoliberal hegemonyayı nasıl kurduğunu analiz ediyor ve sol popülist bir stratejinin inşa edilmesinde bu örnekten faydalanılabileceğini savunuyor.

Mouffe’a göre, Margaret Thatcher, savaş sonrası dönemde sarsılmaya başlayan Keynesçi model karşısında inşa ettiği politik sınır ve sağ popülist söylemle “sosyal demokrat hegemonya”nın yerine “neoliberal hegemonya”nın geçirilmesinde başrol oynuyor. Toplumların ilerici kesimlerinin ve hareketlerinin buradan çıkarmaları gereken ders, Thatcher’ın yaptığına benzer bir biçimde popülist bir strateji izlenmesi ancak bunun “demokrasiyi kurtarmayı hedefleyen yeni bir hegemonya”yı kurma parolasıyla birçok cephede çarpışarak yapılması gerektiği. Mouffe’un “popülist moment” olarak adlandırdığı içinde bulunduğumuz bu dönemde, sol hareketlerin başarılı olmasının yolu bu mücadeleden geçiyor.

Sol Popülizm, Chantal Mouffe, Çevirmen: Aybars Yanık, 136 syf., İletişim Yayıncılık, 2019.

Yokluğa şerh düşmek: Şiir ve yas

Şiir ve yas arasındaki bağ gevşek tanımlı değil. Kaybedilen şey, şiirde bir yas çalışmasıyla işlenir ve artık o, farklı şekillerde hatırlanır. Diğer bir yandan, şiirde kayba işaret eden ifadeler kayıptan pay alsa da artık onun olmadığını söyler.

Şiire dair ilk çalıştığım metinde, yas konusunda bir inceleme yapmanın gerekliliğini vurgulamıştım. Yani şiirin kayıpla, ölümle ve yasla ilişkisinin ayrıca altı çizilmesi gerektiğini ifade etmiştim. Bu bağlamda öncelikle imgeye ve imge üretimine dair bir başlangıcın uygun olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla Zeynep Sayın'ın Ölüm Terbiyesi kitabının ilk sayfalarında imgeye dair söylediği sözler bu metnin kılavuzlarından birisi sayılabilir.

Batuhan Saç

Zeynep Sayın insanoğlunun imge üretiminin kendi ölüsünü gömmeye başlayan türle (*Australopithecus afarensis*, bkz. Lucy) başladığını ifade ediyor. Yani imge üretiminin tarihini, insanın iki ayağı üzerine basmasının ardından artık ayağa kalkamayan cesede bakmasının tarihi olarak tarif ediyor (Sayın, 2018). İlk defa, tarihin bu sahnesinde, imgelerini ölümlerinden hareketle üretmeye başlıyor türümüz. Kitaba göre, imge antropolojisi hakkında konuştuğumuz anda, gördüğümüz tablo, bütün imgelerin ölümle alakalı olduğu

yönünde. İlk imge diyebileceğimiz örneklerin de ölü maskeleri (imago) yahut mezarlara koyulan çeşitli figürler olduğu ifade ediliyor. Dolayısıyla imge bir anlamda yitirilen şeyden pay alıyor, bu sayede de onu hatırlatıyor sanki.

İmgeye dair Zeynep Sayın'ın söyledikleri alıntıladıklarımla sınırlı değil. Ancak bu noktada İskender Savaşır'ın psikanaliz derslerinde ifade ettiği ve önemini sürekli hatırladığım bir alıntıyla devam etmeyi tercih ediyorum. İmgeye dair ifadeler, İskender Savaşır'ın şu sözleriyle yan yana okunabilir: “*Daha gerçekçi bir ilişki kurarsanız; hayalin gerçek olmadığına farkına varmakla, hayalin bir gerçeklik kaybı üzerine inşa edilmiş olduğu düşüncesi size büyük bir varlık alanı açar. Ama o varlık alanı sizin için var olan bir varlığın kaybedilmesiyle açılmıştır. O yüzden sembol kullanmanın kendisi üzüntünün üzerine inşa edilmiştir. Semboller sembolize ettikleri asıl şeyi çağırduklarını ama onların olmadıklarını söylerler* (Savaşır, 2018).”

Bu alıntı pek çok kavramla çoğalabilir, koca bir inşaya zemin olabilir. Şimdi, İskender Savaşır'ın bu ifadelerinin nereye işaret ettiğini bir paragrafa boca etmeye çalışmadan, söyleneni açmaya çalışarak ilerleyeceğim.

‘İMGE, ŞİİRİN DAMARLARINDAN BİRİ’

İmge ve ölüm hakkındaki bu kısa giriş, şiirin ölümle ve yaşla ilişkisine dair olan sahayı da genişletmiş oluyor. Ama gene de şiiri şiir yapan şeyin mutlak bir şekilde imge olduğunu iletmeye çalışmıyorum; bu, şiirin damarlarından birisi. O halde birkaç adım geriden başlayalım:

Nedir şiire şiir adı veren şey? Basitçe “şairdir” diyebilir miyiz? Bu soruyu bir arbede çıkarmadan cevaplamak mümkün değil; “Olur mu öyle şey!” diyenler de çıkacaktır. Ancak bu tartışmalara girmeden, tabiri caizse kaçarak dövüşerek, bir yanıt bulabiliriz. Adam Phillips Şiir ve Psikanaliz üzerine yazdığı denemesinde “*Sözcükleri şiir adını verdiğimiz şeyden ayıran özelliklerden biri biçimdir*” diyor. Ve devam ediyor: “*Düzyazının şiirsel olduğunu söylediğimizde genellikle alışılmadık ölçüde metaforik olduğunu ve açıkça bilgilendirici olmaktan ziyade yoğun bir şekilde çağrışımsal olduğunu kastederiz*.” Bu görüşleri ilk metinde de dile getirmiştım. Kapalı bir ifade olsa da, şiiri, ilk bakışta aleni halde olmayan, örtüsü kaldırılmamış olan olarak ifade etmişim. Mesela Edip Cansever Ölü Mü Denir şiirinde “*Kabuğundan çıkan bir portakal gibi gelen sabahı* (Cansever, 2014, s. 56)” derken, ne ifade ettiği açık mıdır? Yahut küçük İskender Lilâ şiirinde “*İçi hava dolu ağır vücutlar yükselirken* (İskender, 2017, s. 41) derken anlamı hakkında hemfikir olabileceğimiz bir cümle kuruyor mu? Söylenabilir

İmge ve ölüm hakkındaki bu kısa giriş, şiirin ölümle ve yaşla ilişkisine dair olan sahayı da genişletmiş oluyor. Ama gene de şiiri şiir yapan şeyin mutlak bir şekilde imge olduğunu iletmeye çalışmıyorum; bu, şiirin damarlarından birisi.

“

..Burada amaç iki türü kıyaslamak değil. Ama daha anlaşılır olması için bu farka işaret etmek mümkün. Dolu ve aynı zamanda kapalı olan bir üsluptan bahsediyoruz. Ve bu bağlamda eğer “anlam” da sürece dahilse, ne şiiri yazanın ne de okuyanın tek bir anlamdan bahsetmesi mümkün. Her durumda (yazan yahut okuyan için) başka bir anlam imkânı mümkün oluveriyor.

ki, kurabileceğimiz mutabakat da bu ifadelerin anlaşılmaz olduğu üzerine olacaktır.

Şimdi tekrar Adam Phillips’in yazdıklarını aktarıyorum, kendisi farklı bir yola saparak aynı sonuca ulaşıyor denemesinde. T. S Eliot’un “*Şiir bir noktalama biçimidir*” şeklindeki ünlü sözü üzerine düşünüyor Adam Phillips ve şiirin repertuarında farklı türden noktalamalar olduğunu ifade ediyor. Ona göre şair bu noktalamalarla mısra sonları kuruyor ve şiirin anlamına da yön vermiş oluyor. Yön vermenin ötesinde, anlamı zenginleştiriyor. Hatta bu görüşünü sağlamak için Lacan’a da başvuruyor Adam Phillips, Lacan’ın hastalarının sözlerini yeniden noktalamasının ve sözlerini kesmesinin, seansı sonlandırmasının önemine işaret ediyor. Diyor ki, Lacan analiz ettiği kişinin konuşmasını yeniden noktalarak “Özneye zannettiğinden daha fazlasını söylediğini gösterir.” Yani noktalama, anlamı arttıran – anlam ekleyen bir işleve sahip. Dolayısıyla Lacan bu şekilde öte anlam ekliyordu hastalarının konuşmalarına.

‘ŞİİRDE TEK BİR ANLAM DAN BAHSETMEK MÜMKÜN DEĞİL’

Sonuç olarak, şiir, daha manidar. Bir şey söylüyoruz ama o söylediğimiz, düz yazıdan daha fazla gösterene sahip, yani daha fazla anlama işaret edebiliyor. Burada amaç iki türü kıyaslamak değil. Ama daha anlaşılır olması için bu farka işaret etmek mümkün. Dolu ve aynı zamanda kapalı olan bir üsluptan bahsediyoruz. Ve bu bağlamda eğer “anlam” da sürece dahilse, ne şiiri yazanın ne de okuyanın tek bir anlamdan bahsetmesi mümkün. Her durumda (yazan yahut okuyan için) başka bir anlam imkânı mümkün oluveriyor. Örnek olacaksa, k. İskender’in şiir atölyesinde Gonca Özmen’in Kuytumda adlı şiiri hakkında yaptığımız çalışmaları çok net hatırlıyorum. Dersimize konuk olan Gonca Özmen bir yandan benim mitolojik okumamı dinliyor bir diğer yandan da mitolojik okumamın saçmalık olduğunu düşünerek bana karşı çıkan kişiyi dinliyordu. Belki şiir ne mitolojiden ne de diğer okumalarımızdan bahsediyordu, ama şüphesiz, bahsetmemize imkân veriyordu. Diğer bir yandan, herkese bir şey söylüyordu ama herkese aynı şeyi söylemiyordu. Tartışmalar sürerken, Gonca Özmen sadece sessizliğini sürdürüyordu ve dinliyordu. Okunacak olanı ortaya koyuyordu, okunanın ne olduğunu söylemiyordu. Yani o, şiirin yaptığını yapıyordu.

Şimdi tekrar gibi gözükebilecek birkaç ifadeyle birlikte, Rollo May’in yani bir varoluşçu psikoloğun kelimelerini de ekleyerek ilerleyeceğim.

Rollo May, Yaratma Cesareti kitabında A. MacLeish’in Po-

etry and Experience kitabına atıfta bulunuyor ve bu metnin okurunun aşına olduğu bir açıklama getiriyor: “*Şiirin içinde barındıracağı ‘varlık’ yokluk’tan türer, şairden değil* (sf. 93).” Yani şiirin kaynağını bir tür yoklukla ifade ediyor. Bu yokluk herhangi bir şeyin yokluğu olabilir. Kaybettiğimiz bir kişi ya da başka bir nesne olabilir. Yani bu bağlamda, şiirin muhatabı bir tür yokluk; kaybedilen bir nesnenin bıraktığı yokluk. Şiir, oluşan çatlaklar – kırıklar içinde, yani bu oluşan boşlukta, bir inşa. Diğer bir yandan şair sanki hayali bir tarih çiziyor, olmayanla örüyor duvarlarını. Ama bu yoklukla kurulan bu ilişki aynı zamanda bir yas sürecini tarif ediyor. Bir adım daha ileride, yasin en sıcak ve dolayısıyla yakıcı olan hali öfke üzerinden bir örnek verebiliriz.

Aslında öfke ya da başka duygulardan bahsedebiliriz. Her biri yaşıyor olmakla ilgili. Ama öfke, bir kaybedişe verilen en keskin duygu kabul edilebilir; en “Hayır!” diyen. Yani kaybedilene yönelik reddedişin haykırışı gibi düşünülebilir. Söz konusu yas olduğunda, haykırış ölüme ve kayba daha da yaklaşıyor. Çağdaş şair Dylan Thomas babasının ölümünden sonra *Gitme O Güzel Geceye Usulca’yı* yazmıştı. Şiir şöyle başlıyor; (May, 2008, s. 57)

*Gel gitme usulca iyi geceye,
Yaşlılık tutuşup çıldırsın gün kavuşurken;
Bağır, bağır öfkeyle ışığın tükenişine.*

Ve şiir şöyle sonlanıyor:

*Ve sen, babacığım, o hüznü tepede,
Küfret, kutsa beni taşan gözyaşlarıyla içten,
Gel gitme usulca iyi geceye.
Bağır, bağır öfkeyle ışığın tükenişine* (Çev. Cevat Çapan).

D. Thomas hasta olan babasının kaybı sonrasında yazıyor bu şiiri; kendisine edebiyatı sevdiren, birlikte Shakespeare okumaları yaptığı, edebi kimliğini borçlu olduğu babası hakkında. D. Thomas ölüme boyun eğmemesini istiyor babasının, yüreklendirmeye girişiyor ve karşı çıkmaya çağırıyor. Diğer bir yandan da öfkeye çağırıyor. Babası tutuşacağına, yaşlılığın tutuşmasını ve çıldırmasını istiyor. Belki öfkenin de öncesinde üzüntünün olduğunu kabul edebileceğimizi sanıyorum. Yani İskender Savaşır’ın ifade ettiğine benzer olarak, bu yapının üzüntünün üzerine inşa olduğunu söyleyebiliriz. Üzüntü, ışığın tükenişine... D. Thomas’ın ışığa dair fikirlerinin olduğu bir metinle karşılaşmadım, ama öteden bakıldığında, “ışığın tükenişi” gibi bir ifadeyi ölümü tarif eden bir metafor diye kolayca bir şekilde okumak mümkün. Ve zaten ardından da ışığın tükenişine karşı koymaya çağırıyor; ışığın tükenişi her ne ise, ona karşı koymaya çağırıyor babasını.

“

...İskender Savaşır’ın ifade ettiğine benzer olarak, bu yapının üzüntünün üzerine inşa olduğunu söyleyebiliriz. Üzüntü, ışığın tükenişine... D. Thomas’ın ışığa dair fikirlerinin olduğu bir metinle karşılaşmadım, ama öteden bakıldığında, “ışığın tükenişi” gibi bir ifadeyi ölümü tarif eden bir metafor diye kolayca bir şekilde okumak mümkün. Ve zaten ardından da ışığın tükenişine karşı koymaya çağırıyor; ışığın tükenişi her ne ise, ona karşı koymaya çağırıyor babasını.

ŞİİR YOKLUĞA ŞERH DÜŞER

İskender Savaşır, alıntısını yaptığım sözünden önce “Geri dönen şey, kaybedilen şey değildir” demişti. Yani birleştirerek söyleyebiliriz: Kaybedilen şey kendisi olmayan bir şekilde sembol olarak üretiliyor, hatırlamanın da bir aracı oluveriyor. Bu işlem yokluğun, “son nefes”in ve ölenin kendinden ayrılışının ardından kalan boşlukta kuruyor yapısını. Lacancı bir dille ifade edecek olursak: İmgeselde olan şeyi, yani görünen şeyi, sembolige tarif ediyoruz (Bülent Somay, kişisel görüşme, 28 Haziran 2019). Dolayısıyla artık geriye imge kalmayacak, onu ölü beden olarak hatırlamayacağız; sözle hatırlayacağız. Bu süreç aynı zamanda yas çalışmasının da bir parçası. Kaybedilen şey şiirde bir yas çalışmasıyla işleniyor ve artık farklı bir şekilde temsil ediliyor.

Ölüm ve yas çalışması sanatın başka hikayelerinde de benzer şekilde yer alıyor. Mesela Wilhelm von Kaulbach’ın *Battle of the Huns* (1834-1837) tablosu örnek sayılabilir. Savaşta ölenler bir başka anlatımla göğe yükselirken savaşmayı sürdürüyor. Ölenlerin yeryüzündeki yok-oluşu dönüşüyor, farklı bir ortamda var-olmaya devam ediyor, tekrardan hareket imkânı kazanıyor. Şiirin bahsettiğim halinde de benzer bir anlatım olduğu söylenebilir.

Die Hunnenschlacht
– *Battle of the Huns*,
Wilhelm von Kaulbach
1834-1837

Şiir ve yas çalışması arasındaki bağ gevşek tanımlı değil. Ve bu noktaya kadar ifade ettiklerimde şiirin kaybedilenin bıraktığı yoklukla ilişkisinin esas olduğunu söyleyebilirim. Ağıt yahut genel anlamda şiir desek de bu ifadeyi tekrarlayabileceğimize inanıyorum. Hatta politik şiirlerde bile benzer bir yapı görülebilir. Bu ifade bizi konudan bir anlık uzaklaştıracak olsa da, politik şiirlerde de kayıp olan bir şeyler olduğunu söyleyebiliriz; motorlar maviliklere sürülecektir, çünkü bugün motorlarımızı süreceğimiz maviliğimiz yoktur. “Güneşli günler” göreceğizdir, çünkü bugün görmüyoruzdur. Belki bu noktada şiirin teskin ettiği ve nefes aldırıldığı söylenebilir. Şiir umut verici, ama umut da öncelikle yokluk temelinde yükseliyor, yokluğa karşı bir pozisyonda yer alıyor. Yani her durumda şunu söyleyebileceğimizi düşünüyorum ve söyleyeceğimiz bu söz metnin son sözü olmayı da hak ediyor: Şiir yokluğa bir şerh düşer.

Kaynakça

- Cansever, E. (2014). *Gelmiş Bulundum*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
İskender, k. (2017). *Arkadaşlar İçin İntihar Vakti*. İstanbul: Can Yayınları.
May, R. (2008). *Yaratma Cesareti*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
Savaşır, İ. (2018, Kasım 1). *İskender Savaşır Şiirleri*. (B. Saç, Dü.) İstanbul. Sayın, Z. (2018). *Ölüm Terbiyesi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Yaşar Miraç'ın direnen şiiirleri

Kitap, insanın durup dinlenebildiği ve kendisini müşahede altına alabildiği en önemli araçtır. Kitabevleri, kitaba satıp satmama oranı üzerinden raf ömrü biçmez ve edebi, akademik değeri üzerinden yaklaşarak çoğu kitabı demirbaş listesine koyar. Fakat, sürekli yükselen kitap fiyatlarından dolayı küçük kitapçılar şu sıralar sinir krizinin eşiğinde dolaşıyor...

1970'li yıllar, ülkemizde devasa bir toplumsal altüst oluşun yaşandığı yıllardı. Hayatın tüm alanları "politize" olmuştu. Tüm ülkeyi saran toplumsal uyanışın etkileri en çok büyük kentlerde hissediliyordu.. Fabrikalar, tarlalar, okullar, gecekondular, her şey müthiş bir devinim ve değişim içindeydi. Halkçı, aydınlanmacı, toplumcu sol değerler daha önce rastlanmamış biçimde ilgi ve itibar görüyor, halkın siyasal süreçlere katılımı her geçen gün çığ gibi büyüyordu. "Yeni" olan her şey solla birlikte anılıyordu. Yeni siyaset, yeni sanat, yeni sinema, yeni tiyatro ve elbette yeni şiiir.

Genç ve devrimci dimağlar çeviri edebiyat aracılığıyla bir yandan evrensel kültürün değerleriyle buluşurken diğer yandan kendi öz folkloruyla, kadim Anadolu kültürünün çok katmanlı değerleriyle yeniden tanı-

Levent Turhan Gümüş

şıyordu. Müzikte, sinemada, tiyatrodada tam anlamıyla bir “devrim” yaşanmaktaydı. Umut, Arkadaş gibi ses getiren filmlere imza atan Yılmaz Güney yeni sinemanın sembolü olmuştu. Brecht gibi yazarlardan uyarladıkları oyunlarla AST ve devrimci tiyatro toplulukları siyaset sahnesinin doğrudan özneleri haline geliyor, gerici paramiliter çetelerin saldırısıyla karşılaşılıyordu. Bir tarafta Aşık İhsani gibi halk ozanları, diğer tarafta Cem Karaca, Fikret Kızılok gibi kentli müzisyenler konserlerinde on binleri bir araya getiriyor, gördükleri geniş halk desteğiyle gündem yaratıyorlardı.

Edebiyat da muazzam bir devrim içindeydi. Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Orhan Kemal gibi romancıların yapıtları büyük ilgi görürken başta Nâzım Hikmet olmak üzere on yılların yasaklı imzaları halkla buluşuyor, şiir kitapları baskı üstüne baskı yapıyordu. Umutun diri, şiirin kıymetli olduğu benzersiz zamanlara tanıklık edilmekteydi.

Böyle bir ortamda Anadolu’nun değişik illerinden ses veren genç şairler, geldikleri yörenin folklor ve kültürünü, yerel olanda sıkışık kalma riskini de göze alarak cesaretle “yeni şiir”e kattılar. Kimi eleştirmenlerce “yeni halk şiiri” olarak adlandırılan bir şiir dalgası ortaya çıktı. Bu dalga, şiddetli bir toplumsal çalkantının yaşandığı bu tarihsel kesitte şiirimizde etkili bir ışığı, aydınlanma seline kendi kavlince can taşıyan bir ışık ırmağı olarak yerini aldı.

Sözünü ettiğimiz bu dalganın parıldayan öznelerinden biri de yayımladığı “barış, demokrasi, mücadele, gurbet ve sıla” şiirleriyle Yaşar Miraç oldu.

Şiirin anlamı, amacı, hedefi gibi temalar bugün olduğu gibi o zaman da alabildiğine tartışılıyordu. Başkalarının olduğu gibi Miraç’ın şiiri de şiire birbirinden farklı kapılardan bakan farklı algılara konu oldu. Sahiplenildi veya mesafe konuldu. Her durumda geniş bir ilgi halesiyle karşılandı.

Miraç şiirini özgün kılan; Karadeniz deyişlerine, söyleyiş tekniklerine yer vermesi, onlardan esinlenmesi değildi sadece; onlardan yola çıkarak başka bir yere, başka bir “ses”e, başka bir şiire varmasıydı.

Miraç’ın bu sesin örgün, damıtılmış ürünlerini bir araya getirdiği Trabzonlu Delikanlı’sı ve hemen ardından yayımlanan Gül Ekmek (1980) ve Taliplerin Ağdı (1980) yüzünü evrensel toplumcu değerlere çevirmiş demokrat çevrelerce coşkuyla sahiplenildi.

Bu toplumsal altüst oluş süreci 12 Eylül 1980’deki askeri darbeye sona erdirildi. “Devinim”le ilgili olan her şeyin bastırıldığı, şiddetle dağıtıldığı, yok edilmeye çalışıldığı uzun ve karanlık bir döneme girildi.

Sanat da başka her şey gibi bu karanlıktan nasibini aldı.

Trabzonlu Delikanlı, Yaşar Miraç, 176 syf., Ayrıntı Yayınları, 2015.

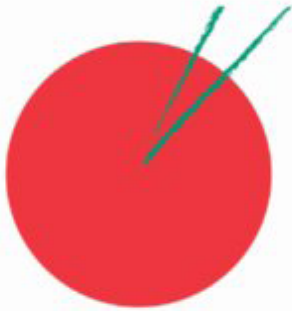
Trabzonlu Delikanlı kitabı, askeri darbeden iki hafta sonra, 1980 Eylülünün son günlerinde TDK Şiir Seçici Kurulunca birincilik ödülüne değer görülmüştü. Cuntasever yazarlar, dönemin etkin gazetesi Tercüman üzerinden şaire karşı saldırıya geçti. Aralık 1980’de toplanan Sıkıyönetim Koordinasyon Kurulu, şairin Gül Ekmek ve Taliplerin Ağdı adlı yapıtlarıyla birlikte Trabzonlu Delikanlı kitabını da yasakladı. Askeri cuntanın şefi Kenan Evren’in bizzat meydanlarda hedef göstermesi sonrasında Miraç yurtdışına gitmek zorunda kaldı.

Trabzon’dan; fındık bahçelerinden, yeşil çay filizlerinden, “süt misir”in püskülünden yola çıkan Miraç şiiri, gurbette, “o lacivert ülkede”, bir kömür kentinde, Gelsenkirchen’de yirmi yıla yakın konakladı. Kömür kara, ter ak’tı. Miraç nasıl ki harmanda, tütün damında akan terin şiirini yazmış, yoksul canların söyleşmelerini şiire dökmüşse maden ocaklarının karanlığında uğraşıp duran, yorulup didinen emekçilerin şiirini de aynı kararlılıkla şiire döktü. Söz konusu şiirlerin bir bölümü Kömürkirchen adıyla kitaplaştırılarak Ayrıntı Yayınları tarafından yayımlandı.

Yaşar Miraç, ‘80’li yıllar ve sonrasında, “kesilmiş bir dal gibi yere düşenler”in akdine, “halkın oğulları”nın hatırasına sadık kaldı. Unutmamaya yazgılı bir ozan olarak; nakışı emekle, ince hüzneler ve bozulmamış yaban gülüşlerle bezeli bir geçmiş zamanı, bir daha geri gelmeyecek olanı, yeri doldurulamayacak olanla ilgili hatırayı şiirin belleğine kaydetti.

Miraç’ın, Ayrıntı Yayınları şiir dizisinden yayımlanan yeni kitabı O Güzel İnsanlar’da, zamanın unutmaya, unutturmaya ayarlı acımasız hızarına karşı yazılmış “şiir portreler” yer alıyor.

yaşar
miraç
o güzel insanlar

Özgürlük mücadelesinin sarp yollarında, çapraz ateşlerde, hain tuzaklarda, bombalı suikast ve katliamlarda yitirdiğimiz devrimciler de var kitapta; ozanın bizzat tanıdığı, şiirlerinden, yazdıklarından esinlendiği, aynı masada oturup söyleştiği, yayıncılık yaptığı dönemde kitaplarını yayımladığı şairler de; memleketi Trabzon’dan, yakın aile çevresinden çalışkan, kişilikleriyle çevrelerine ışık saçan, sevecen insanlar da...

Her bir şiir, her bir portre; sevgiye, iyiliğe, dürüstlüğe ve erdemliliğe adanmış yaşamlara bir övgü, çağının mücadeleci tanığı olmaktan vazgeçmemiş ozandan günümüze ışık düşüren umut dolu birer çağrı.

Onbeşler’den Denizler’e, Victor Jara’dan Nesimi Çimen’e, Metin Altıok’tan Refik Durbaşa’a, Hrant’tan Berkin’e, Uğur Mumcu’dan İlhan Selçuk’a, Dağlarca’dan Külebi’ye, Nâzım’dan Ahmed Arif’e, Behçelievler’de katledilen günebakan yedi gürcan’dan Suruç’ta katledilen otuz üç goncalı güle; “her biri ne şiire ne kitaplara sığacak” çok sayıda devrimci, şair, yazar ve aydın için yazılmış birer “unutma, hatırlama ve sahipleniş” hikâyesi.

ETKİNLİK

**OMARA
PORTUONDO**

3 Ağustos 2019

Saat: 18:00

Life Park,

İstanbul

SELDA BAĞCAN

24 Ağustos 2019

Saat: 21:00

Vadi Açık hava,

İstanbul

SEPTICFLESH

21 Eylül 2019

Saat: 20:30

%100 Studio,

İstanbul

STEVE GUNN

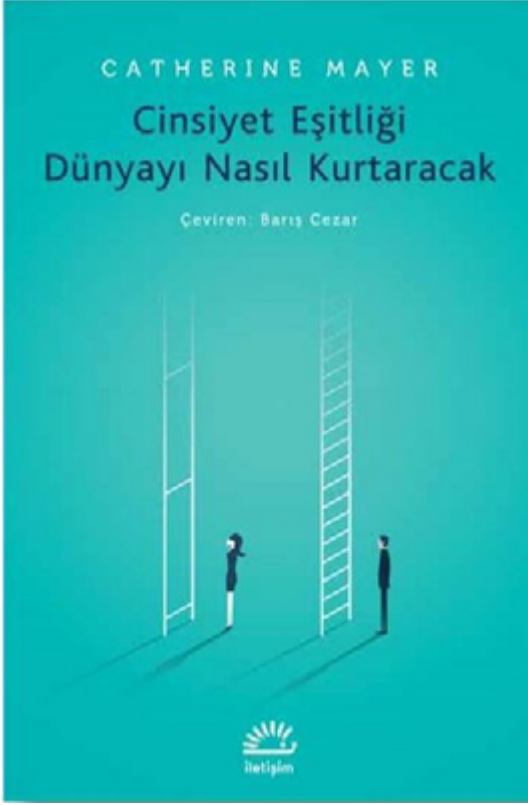
23 Ekim 2019

Saat: 21:30

Salon İKSV,

İstanbul

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Cinsiyet Eşitliği Dünyayı Nasıl Kurtaracak

Yazar: Catherine Mayer

Çevirmen: Barış Cezar

Yayınevi: İletişim Yayınları

Sayfa Sayısı : 360

Ötekinin Ötekisi: Etno-Dinsel Bir Kimlik Olarak Alevi Kürtlüğün İnşası

Yazar: Sabir Güler Sevli

Yayınevi: İletişim Yayınları

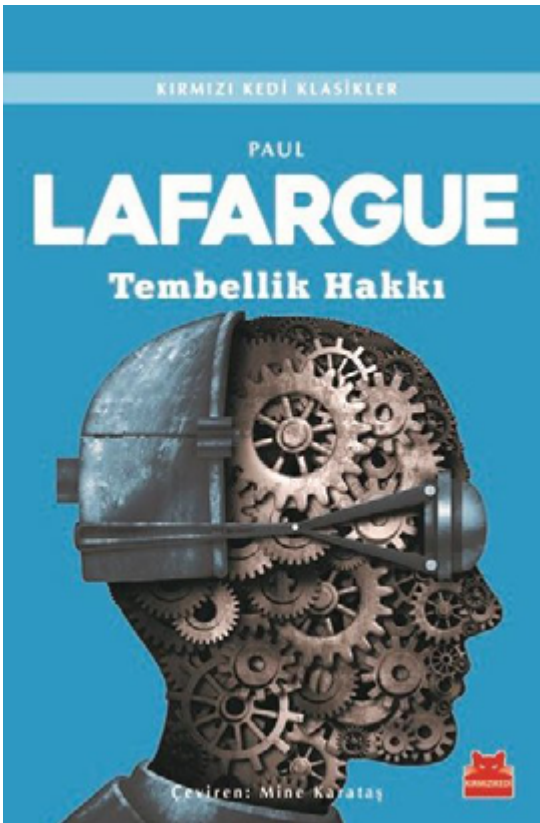
Sayfa Sayısı: 280

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Yazgı ve Gazap

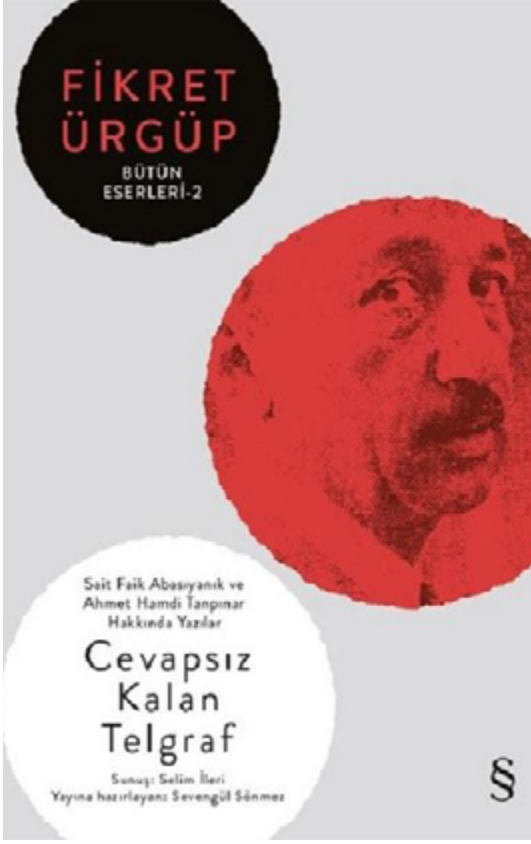
Yazar: **Lauren Groff**
 Çevirmen: **Begüm Berkman**
 Yayınevi: **İthaki Yayınları**
 Sayfa Sayısı : **440**

Tembellik Hakkı

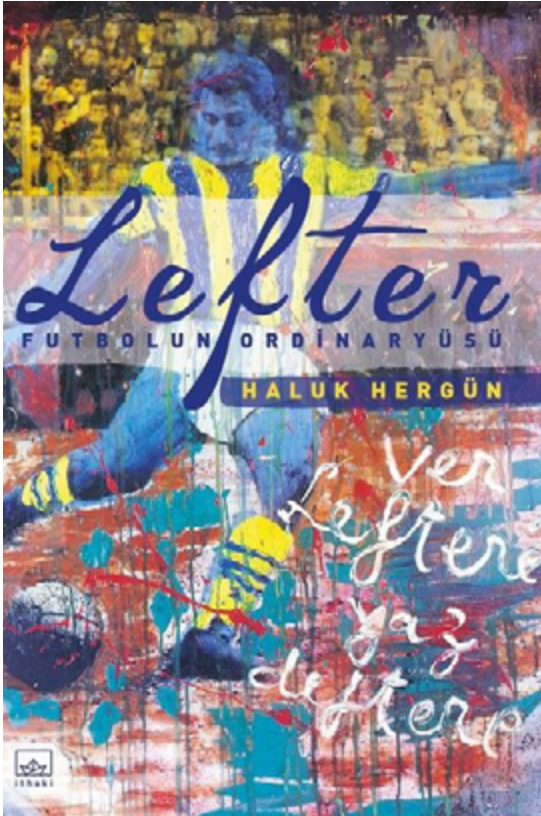
Yazar: **Paul Lafargue**
 Çevirmen: **Mine Karataş**
 Yayınevi: **Kırmızı Kedi**
 Sayfa Sayısı: **72**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Fikret Ürgüp-Bütün Eserleri 2

Yazar: Fikret Ürgüp
Yayınevi: Everest Yayınları
Sayfa Sayısı : 100

Lefter-Futbolun Ordinaryüsü

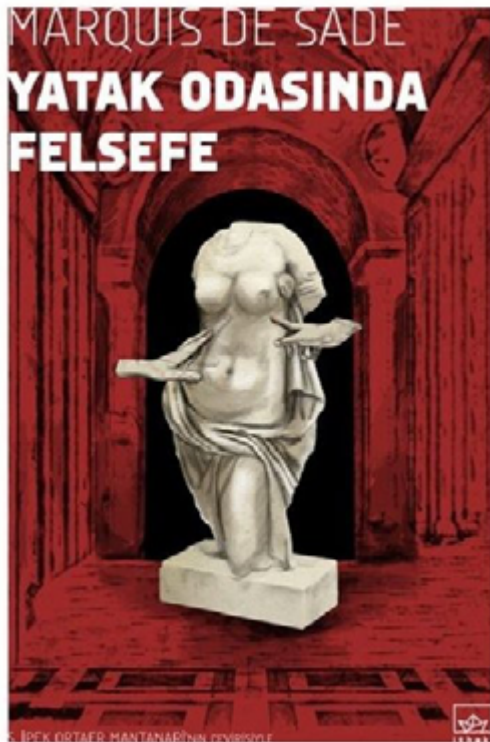
Yazar: Haluk Hergün
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 400

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Daisy Miller

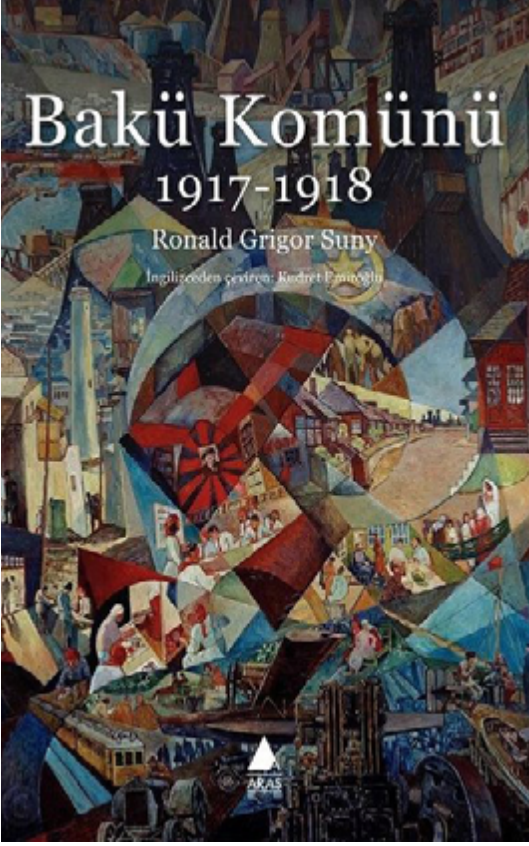
Yazar: Henry James
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı : 112

Yatak Odasında Felsefe

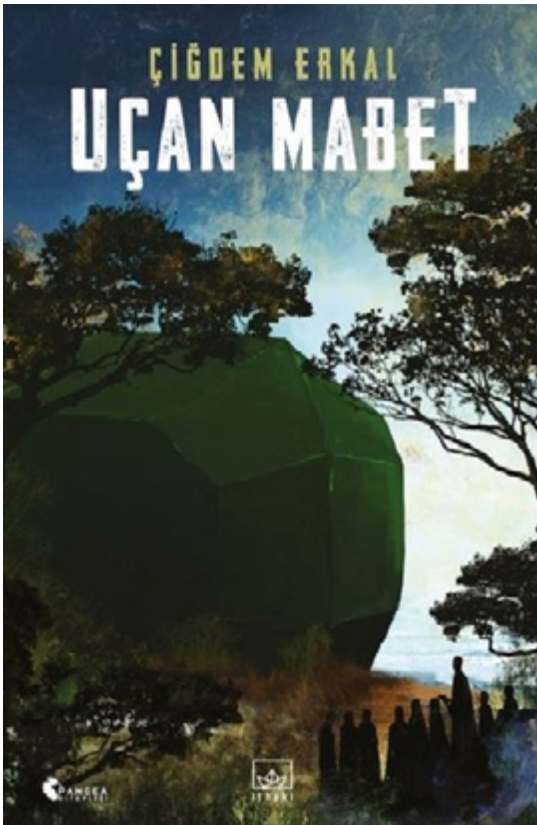
Yazar: Marquis De Sade
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 264

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Bakü Komünü 1917-1918

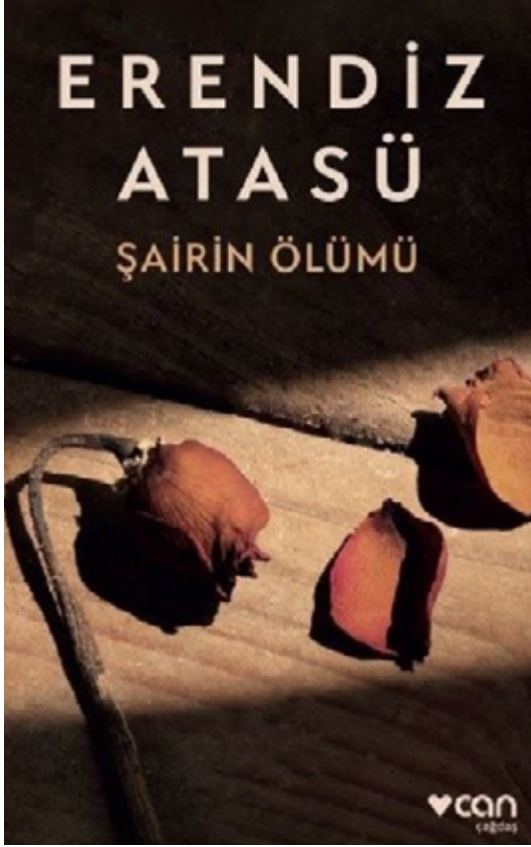
Yazar: Ronald Grigor Suny
Yayınevi: Aras Yayıncılık
Sayfa Sayısı : 368

Uçan Mabet

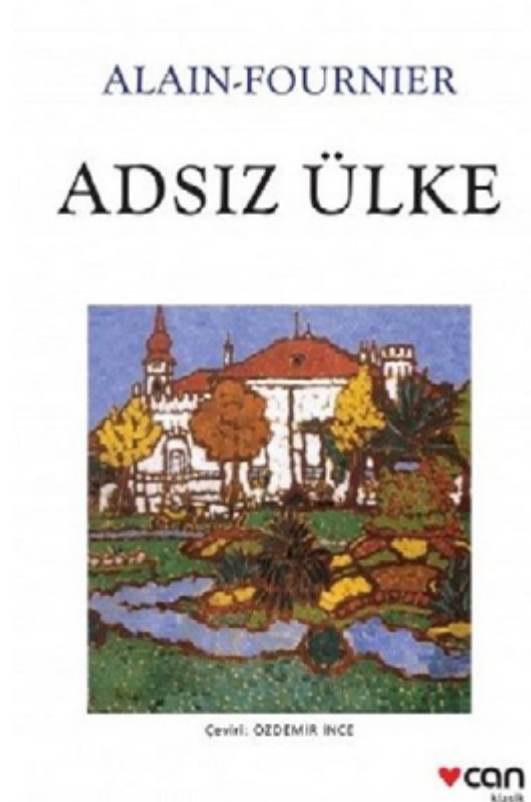
Yazar: Çiğdem Erkal
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 152

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Şairin Ölümü

Yazar: Erendiz Atasü
Yayınevi: Can Yayınları
Sayfa Sayısı :200

Adsız Ülke

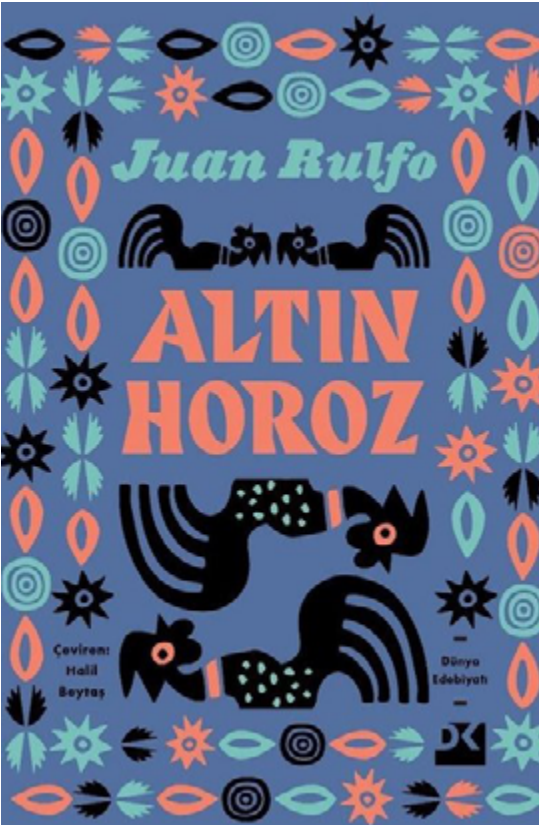
Yazar: Alain Fournier
Yayınevi: Can Yayınları
Sayfa Sayısı: 240

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Motosikletle İtalya

Yazar: Naim Kandemir
Yayınevi: Nota Bene Yayınları
Sayfa Sayısı : 160

Altın Horoz

Yazar: Juan Rulfo
Yayınevi: Doğan Kitap
Sayfa Sayısı: 152

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT

1. Bir İdam Mahkumunun Son Günü
Victor Hugo , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

2. Fahrenheit 451
Ray Bradbury, İthaki Yayınları

3. Körlük
Jose Saramago, Kırmızı Kedi

4. Hayvan Çiftliği
George Orwell, Can Yayınları

5. Şeker Portakalı
Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları

6. Sen Benim Hayatımsın
Ferzan Özpetek, Can Yayınları

7. Olağanüstü Bir Gece
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

8. İnsan Nedir?
Mark Twain, Dedalus Kitap

9. Fareler ve İnsanlar
John Steinbeck, Sel Yayıncılık

10. Suç ve Ceza
Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

11. Cesur Yeni Dünya
Aldous Huxley, İthaki Yayınları

12. Simyacı
Paulo Coelho, Can Yayınları

13. 1984
George Orwell, Can Yayınları

14. İçimizdeki Şeytan
Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

15. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT DIŐI

1. Bir Ömür Nasıl Yaşanır?

Hayatta Doğru Seçimler İçin Öneriler

İlber Ortaylı, Kronik Kitap

2. Momo

Michael Ende, Pegasus Yayınları

3. Tüfek, Mikrop ve Çelik

Jared Diamond, Pegasus Yayınları

4. Metastaz

Barış Pehlivan-Barış Terkoğlu, Kırmızı Kedi

5. Doğuştan Yalancı

Ian Leslie, NTV Yayınları

6. Sapma - Medeniyetin Seyrini Değiřtiren Keřfin Öyküsü

Stephen Greenblatt, Can Yayınları

7. Gerçek Tıp Yitik Şifanın İzinde

Aidin Salih, Yitik Şifa

8. Hayvanlardan Tanrılara Sapiens

Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap

9. İfsa

Toygun Atilla, Kırmızı Kedi

10. İyi Hissetmek

Dr. David Burns, Psikonet Yayınları

11. Evlilik Ahlakı

Muhammed Emin Yıldırım, Siyer Yayınları

12. Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Cam

Önder Küçükerman, NTV Yayınları

13. Bağırmayan Anneler

Hatice Kübra Tongar, Hayy Kitap

14. Mülakat Sırları

Heather Salter, NTV Yayınları

15. Başarılı Olmanın Yolları

Yaman Törüner, NTV Yayınları

